

Reformatsioon
500

Scripta Annalia

EELK Lääne praostkonna
aastakirjad 2017

Advendi- ja jõulutervitus

„**S**est nõnda on Jumal maailma armastanud, et ta oma ainusündinud Poja on andnud, et ükski, kes temasse usub, ei hukkuks, vaid et tal oleks igavene elu.” (Jh 3: 16)

See salm on üks tuntumaid uues testamendis või isegi kogu piiblis. Teksti alguses toob evangelist esile ainulaadse selgituse, kuidas Jumal maailma on armastanud. Ta on üks kord ja väga erilisel viisil ning ajahetkel maailma armastanud üksnes Temale omasel ja ainuvõimalikul moel – andnud oma Poja. Milline on maailma vastus sellele? Evangeeliumi proloog Jh 1: 1–14 annab mõista, kuidas maailm ja Iisrael on tõelise valguse tagasi lükanud – omad ei võtnud teda vastu. Sellest lähtub ka Johannese sõnastatud palve, et Jumal hoiaks meid kurja eest, et me saaksime selles maailmas anda tunnistust ja maailm hakkaks uskuma. Uskumine on olevikuline – see, kes usub (uskuja), see saab, saaks ehk võiks saada igavese elu.

Vana lugu räägib, kuidas kord saadeti keegi taevast maa peale, et ta tooks Jumalale selle, mis on kõige väärtuslikum kogu maailmas. Saadik pidi mitu korda edasi-tagasi käima, sest ta ei suutnud kuidagi leida seda kõige kallimat. Küll tõi ta märtrite verd, küll puruvaestelt veel vaesematele annetatud raha, küll ustava preestri kasutatud pühakirja, küll tolmu misjonäride jalanõudelt. Viimaks tuli ta, kaasas pisarad, mille oli valanud keegi kalestunud sõjamees, kui

ta vaatles poisikest, kes lohutas sellesama sõjamehe poolt hoolimatult ära hirmutatud väikest tüdrukut. Just need vana sõjamehe kahetsuspisarad võttis Jumal vastu kui kõige kallima, mis maailmal on Talle anda.

„Nõnda on Jumal maailma armastanud ...” Kui paneme selles kuldsalmis rõhu sõnale „Jumal”, siis võime küsida: kui Jumal on maailma nii erilisel moel armastanud, siis kuidas jumalanäolise looduna armastan mina maailma? Mis on see, mida ma siin maailmas armastan? Armastan oma lähedasi, peret, maad, kodu. Armastan puhast loodust, merd, metsa, päikest ja tähistaevast. Armastan muusikat, kunsti ja raamatuid. Armastan meelt lahutada – reisida ja hästi süüa. Meie armastusel on eri objektide puhul eri määr. Teoreetiliselt võib meie elus olla tähtsuse järjekord isegi paigas – kuidas see aga praktikas välja kukub, on iseküsimus.

Küsigem edasi: kuidas armastame oma lähedasi ja mismoodi seda väljendame? Kas ja kuidas olen viimasel ajal oma kõige lähemate suhtes käitunud? Kas olen neid tõeliselt armastanud? Kas nemad on ka tundnud ja kogunud, et ma neid armastan, või eksisteerib see armastus ainult minu peas või abielutunnistuse kaante vahel? Kui

paljuks ma olen nende nimel, selle armastuse pärast, valmis? Kutsun Sind neile küsimustele mõtlema.

Peapiiskop Edgar Hark, kes mind 9. märtsil 1952 Kodavere kirikus ristis, ütleb sellele tekstile peetud jõulujutluses 1972. aastal: „Jumala armastus ilmub täna aga kõigepealt neile, kes on patused, eksijad, kelle südameis valitseb tigidus ja kurjus. Sina ja mina oleme ka nende hulgas. Me oleme hukkamõistetud inimesed. Ent selles on Jumala armastuse sügavus: Ta tuleb Jeesuses Kristuses ja kingib meile kolgata risti läbi meie kõikide pattude andeksandmise.

Mie võlg Jumalale on suurem, kui me seda iial kinni katta suudaksime. Me oleksime igavesti kadunud, kui ei oleks tema imelist armastust, millega tema meid Jeesuses Kristuses on armastanud, meie võla kustutanud ja selle läbi kinkinud meile uue alguse. Selles on ristiusu tuum ja olemus. Meist aga oleneb, kas me selle vastu võtame või tagasi lallame.” (Edgar Hark, „Et oleks rahu”, Tallinn 1990)

Soovin kaasinimese märkamist ja rõõmsat valmistumist Kristuse sündimise pühadeks!

Tiit Salumäe
piiskop

Scripta, meie praostkonna elu ja vaimu peegel

Rahva kunst on selle rahva vaimu peegel, on öelnud Jawaharlal Nehru. Mina ütleksin, et meie Lääne praostkonna kõigi koguduste töö ja elu on meie vaimu peegel.

Selles aastakirjas ei ole ruumi kirjutada kõike, mida meie kogudused on 2017. aastal teinud, leiame siit vaid tähtsamaid killukesi ja peegeldusi. Nende kaudu saame ettekujutuse koguduste elust ja tegemistest. Oleme tähistanud reformatsiooni 500 aasta juubelit

ja alustanud Eesti vabariigi 100 aasta juubeli tähistamist.

Kohalike omavalitsuste muudatused on meid asetanud uutesse oludesse. Need suured teemad on meie kogukonda ühendanud kiriku ja rahvaürituste juures. Need on suured sündmused, aga suured sündmused koosnevad väikestest, mis ei ole sugugi vähem tähtsad.

Tahan öelda kõigile meie koguduste liikmetele palju tänu väikeste silmapaistmatute tegude eest; palvete ja annetuste ning ustava kirikuskäimise eest. Nende järjepidevate tegude kaudu peegeldub Jumala Vaim ja vabadus igapäevaellu.

Õnnistatud advendi- ja jõulupühade aega, armas Scripta Annalia lugeja!

Leevi Reinaru
Lääne praost

Vabaduseks on Kristus meid vabastanud!

Vabadus kristlikus tähenduses seostub eelkõige Kristuses teostunud õndsusteoga, Tema lepitussurma ja ülestõusmisega. Just sellel on põhjanev tähendus kristlikule vabadusemõistmisele. Vabadusest ja vabastamisest rääkides peab esitama kaks küsimust – millest ja mille jaoks vabastatakse.

Kristlikus tähenduses pole tegemist enam ühe rahva vabastami-

sega orjusest, nagu saame rääkida Iisraeli ja vana testamendi näitel. Kristus vabastas kogu inimkonna, õigupoolest kogu loodu! Martin Luther ütleb lunastusõpetust selletades, et oma surmaga on Kristus meid päästnud patu, surma ja kuradi meeevallast.

Patt (Jumalale vastuhakkamine) on see põhitegur, mis inimese orjastab, olgu inimene nii moraalne kui tahes. Nii kaua kui patt ei ole

murtud, on inimene orjastatud.

Siinkohal sekkub Looja inimeksisistentsi oma pakkumisega: Kristuses on pattude andeksandmine. Jumal ise astub inimese juurde ja kustutab tema üleastumise. See tähendab vabaduse kinkimist patu orjusest.

Käsunõude süüdistus on Kristuses tühistatud. Igaüks, kes Kristuse oma

Issandaks tunnistab, saab elada vabana Jumala ja inimeste ees.

Siitpeale on inimene vaba, et armastada ja seeläbi ülistada Issandat. „Armasta Issandat, oma Jumalat, kogu oma südamega ja kogu oma hingega ja kogu oma jõuga ja kogu oma mõistusega, ning oma ligimest kui iseennast!” (Lk 10: 27)

Lembit Tammsalu
abipraost

Martin Lutheri haud Wittenbergi lossikirikus.

Schmalkaldeni praostkonna külalised Fambachi kiriku ukse ees. Esiereas vasakult Tuuli Varik ja Tiina Võsu, paremalt esimene Fambach koguduse õpetaja Michael Glöckner. Tagareas vasakult teine Schmalkaldeni dekaan Ralf Gebauer.

Partneritel külas Saksamaal

Reformatsiooni 500. aastapäeva puhul kutsus Saksamaa Kurhessen-Waldecki evangeelne kirik oma partnerid Eesti praostkondadest ja teistest riikidest osa saama pidustustest Schmalkaldenis ning konverentsist Brotterode laagrikeskuses.

Lääne praostkonnast kutsuti praost Leevi Reinaru, praostkonna sekretär Tiina Võsu ja tõlk Tuuli Varik. Alustasime 17. mail lendu Frankfurti. Vastu oli tulnud Fambachi koguduse õpetaja Michael Glöckner.

Kui Tallinnast lahkudes oli õues külm kevadpäev ja puud hiirekõrvul, siis Frankfurdis ootas meid 28kraadne suvepäev, õitsvad põllud ja rohelised aasad.

Schmalkaldeni dekaanat on Lääne praostkonna sõpruspraostkond palju aastaid. 18. mail pidasime ühise konverentsi nende teise partnerpraostkonnaga Tansaaniast, töökeel oli inglise keel. Meie tutvustasime Eesti kiriku elu ja oma praostkonda, tansaanlased jagasid kogemusi ja infot oma maa ja kiriku kohta. Väga huvitav oli rühmatöö, teemaks piibli kirjakohta uurimise seitse sammu.

Külastasime erivajadustega inimeste õppe- ja töökoda, mis kuulub kirikule. Juhendajate käe all õpitakse selgeks kindel tööoperatsioon ja nii saavad nad teha ettevõtetele väikesi osi. Igal keskpäeval on söögisaalis palvus, seal saime koos tansaanlastega neid tervitada.

Laupäev oli n-õ vaba päev ja meile Leeviga pakuti võimalust sõita Wittenbergi. Linn oli pidustuste ootel, külastasime „Reformatsioon 500“ õunapuu aeda, kus oli ka EELK nimel istutatud õunapuu. Lossikiriku ukse juures, kuhu on üles pandud Martin Lutheri 95 teesi, tegime mälestuseks pilti. Käisime kirikus Martin Lutheri haua. Tore elamus oli Martin Lutheri kodu külastamine.

Pühapäeval, 21. mail olime Fambachi koguduses, pärastlõunal sõitsime Schmalkaldenisse, kus oli kiriku juures suur vabaõhuüritus. Ilus ilm oli kokku meelitanud palju osavõtjaid, etendati stseene Martin Lutheri ja

Katariina elust, laulis ligi sajaliikmeline gospelkoor.

Seejärel sõitsime Brotterode laagrikeskusesse, mis kuulub kirikule. Seal olid järgmisel kolmel päeval loengud, rühmatööd ja vestlusringid.

Eestist võtsid osa ka Ida-Harju ja Valga praostkonna esindajad. Kurhessen-Waldecki kiriku kutsel osalesid partnerid Tansaaniast, Indiast, Lõuna-Aafrika vabariigist ja Kamerunist. Kogesime jumalalaste osadust, olenemata kultuurist ja nahavärvist. Jeesus Kristus ja tema armastus on see, mis meid ühendab.

Palju tänu partnerikirikule Saksamaal nende meelde jäävate päevade eest!

Tiina Võsu

Koguduseliikmena võõrsil

Kui elu viib meid kristlastena kodumaalt eemale, tekib küsimus, kuidas leida endale ka uus vaimulik kodu. Elan viimased viis aastat Belgias Brüsselis, aga oma koguduse leidmine on arvatust keerulisem. Tegemist on katoliikliku maaga, luterlikke kogudusi peaaegu ei

kohta. Või kui, siis on tegemist mõne luterliku kiriku koguduse-töoga Euroopa Liidu pealinnas, töö on nende kodukeeles ja täidab ka kultuuriselt rolli.

Seda väärtuslikum on võimalus, mida on viimastel aastatel pakunud Brüsseli eestlastele EELK

– koguneda mõned korrad aastas eestikeelsele jumalateenistusele. Eestlaste võõrustaja on Rootsi kirik, kelle majas on teenistused pühapäeva pärastlõunal, neid peab enamasti Tallinna praost Jaan Tammsalu. Järgneb kirikukohv, kohaletulnud saavad kaasmaalastega suhelda.

8. oktoobril pidas Brüsselis teenistuse praost, Lääne-Nigula koguduse õpetaja Leevi Reinaru. See oli tore kohtumine, sest kirikuliste hulgas oli peale minu veel mitu Lääne-Nigula koguduse liiget.

Kadri Lääs

Scripta Annalia ja Jõuluaeg 2017

Toimetus: Tiit Salumäe, Leevi Reinaru, Tiina Võsu. **Kujundus ja küljendus:** Tiina Liiv. **Korrektuur:** Heli Tammik. **Toimetaja** Lehte Ilves. **Esikaanel:** 1862. a püstitas Venemaa evangeelse luteri kiriku konsistooriumi president, Kumna mõisa omanik Georg Otto Wilhelm von Meyendorff Keila lähedale esimese Vene keisririigis püstitatud ausamba Martin Lutherile. Samba autor oli skulptor Peter Clodt von Jürgensburg. Nõukogude võimud eemaldasid kuju 1949. aasta detsembris. Foto: Tiit Salumäe arhiiv.

Haapsalu, november 2017.

EELK Lääne praostkonna aastakirjad 2017. Toimetised nr 34.

Väljaandja © EELK Lääne praostkond

Sisukord

2 Tervitused
3–7 Lääne praostkond
8–11 Haapsalu kogudus
11 Hanila kogudus
12 Kirbla kogudus
13 Karuse kogudus
14 Kullamaa kogudus
15 Lihula kogudus
15–16 Lääne-Nigula kogudus
17 Martna kogudus
18 Mihkli kogudus

19 Märjamaa kogudus
20 Noarootsi kogudus
21 Nõva ja Piirasalu kogudus
22 Ridala kogudus
23 Varbla ja Vormsi kogudus
24 Madis Kütt – mees, kelle sõna maksab
Jõuluaeg
1 Tervitused
2–3 Jõuluaeg Lääne praostkonnas
4 Küllike Valk „Röövlite jõuluseiklus“

EELK Lääne praostkond

Nigula tee1, 90807 Lääne-Nigula vald, Läänemaa, tel 4796658. laane@eelk.ee
 IBAN EE902200221028043556 (Swedbank) – EELK Konsistoorium
 Piiskop Tiit Salumäe. Praost Leevi Reinaru, abipraost Lembit Tammsalu. Sekretär Tiina Võsu
 Vikaarõpetajad Aarne Lätte, Arvo Orav

**Pühitsetud vee anum Mär-
 jamaa Maarja kirikus. Selle
 kinkis koguduse endine õpe-
 taja Einar Laigna tänava 15.
 oktoobril. ILLIMAR TOOMET**

Ristimärki tehes tunnistab kristlane oma usku

Ristimises puhastab Jumal meid patust veega, pihis sõnaga, armulauas ihu ja verega, kuid see ei tähenda, et me ise ei saa midagi teha. Üks tegu, mis meie usku kinnitab, on püha ristimärk.

Ristimärki tehes tunnistab kristlane oma usku Jeesusesse Kristusesse ja palub endale õnnistust. Martin Luther pidas vajalikuks enda õnnistamist püha ristimärgiga. Väikeses katekismuses kutsutakse seda tegema nii hommiku- kui ka õhtupalvet lugedes.

Meie kiriku ristimärki tehes puudutatakse avatud peopesaga, sõrmi koos hoides, kõigepealt laupa, siis rinda, seejärel vasakut ja viimaks paremat õlga, öeldes seejuures „Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel“. Seda sobib teha palvetama asudes või lõpetades, suuremat tööd alustades ja lõpetades.

Kui kiriku sissepääsu juures on pühitsetud vee anum, saab sisenedes kasta sõrmed vette ja õnnistada ennast ristimärgiga: ristimises olen ma saanud Jumala omaks. Kirikusse sisenedes tehtud ristimärk tunnistab, et Jeesuses Kristuses on meile avatud ligipääs Jumalale. Lahkudes tehtud ristimärk on otsekui sõnadeta „nägemiseni“ ja palve, et Jumal õnnistaks meie teekäimist ja tööd. **Illimar Toomet**

Ackermanni loomingu uurimise uus algus

Kuigi Christian Ackermann on kunstiajaloolastele olnud teada juba enam kui sada aastat, on mehe ja tema tööde kohta kerkinud üles hulk uusi küsimusi: kuidas Ackermann täpselt töötas, kuidas materjali ja tööriistu kasutas, kuidas tegi koostööd nikerdukunsti polükroomiaga katnud maalijatega, kuidas on Ackermanni loomingut hilisematel aegadel „ära kasutatud“ jne.

Nii sündis nelja-aastane uurimisprojekt, milles osalevad Eesti kunstiakadeemia, Eesti kunstimuuseumi ja Rändmeister OÜ kunstiajaloolased ning konservatorid, Tartu ülikooli reaalteadlased, aga ka pildindustehnoloog ning maksu- ja tolliamet. Oma osa on olnud projekti heaks kiitnud EELK juhtkonnal ja Ackermanni töid oma kodukirikus omavil vaimulikel ja nende abilistel.

Ackermanni loomingu uurin-
 gud ja nendega kaasnenud avalikud üritused (ekskursioonid, kohtumised jms) keskendusid 2017. aastal Läänemaa kirikus olevatele Ackermanni töödele.

Martna kirik

Martna kirikus on altarisein säilinud peaaegu muutmata kujul: 18.–19. sajandil on seda vaid üle värvitud ning uue altarimaali ja kirjatahvliga täiendatud (nüüdseks eemaldatud).

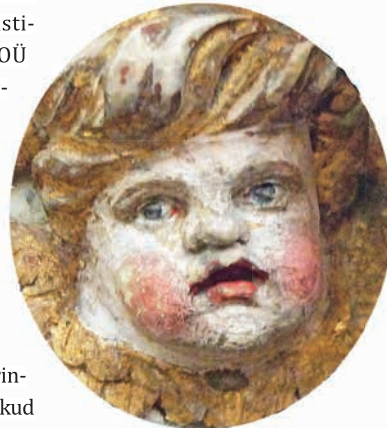
Uurimisel selgus, et praegune tagasihoidliku ilmega altarisein oli algselt toretsevalt värviline ja särav. Sellel oli halli marmoreeringu ning kuld- ja hõbeliistudega kaunistatud korpus; kuldsete kapiteelide ja baasidega ning punase marmoreeringuga sambad, vahelduvalt kulla ja hõbedaga kaetud akantuselehed säravsinisel taustal; altari kujudel – Moosel ja Ristija Johannesel, Usul ja Lootusel, inglitel ja Kristus Kõigevõitjal – olid roosad

Kes oli Christian Ackermann?

Christian Ackermann oli Eesti barokiajastu andekaim puunikerdaja, kelle töökojas valmisid 17. sajandi lõpu, 18. sajandi alguse kõige tähtsamad nikerdustööd, paljud Põhja-Eesti kirikute altariseinad ja kantslid (säilinud ligi 20).

Milles seisnes Ackermanni andekus? Kohalike eelkäijate-
 nikerdajatega võrreldes olid Ackermanni teadmised inimese anatoomiast silmapaistvalt kõrged ja oskus neid materjalis edasi anda suurepärase. Tema nikerdatud kujude kaelal võib näha isegi tuiksooni, rääkimata hoolikalt välja voolitud jala- või käelihastest.

Kaks Karuse kantsli putot (inglipleake): üks on säilitanud baroksed originaalvärvid, teine aga hilisematel sajanditel üle värvitud. 2 × HILKKA HIIO

näod ja kehad, sinised silmad, punased huuled ja tumedad juuksed, kulla ja/või hõbedaga ning edevate lüsterdetailidega kaetud rõivad ja atribuudid. Samuti õnnestus Kristus Kõigevõitja kehalt leida punase värviga maalitud stigma.

Maksu- ja tolliamet tegi figuuridele röntgenanalüüsi, mis kinnitas, et Martna kiriku suuremail kujudel on Ackermann kasutanud nikerdukunstmaterjali – pärnapuust kokkuliimitud plokkide – ühenduste tugevdamiseks sepanaelu.

Karuse ja Lihula kirik

Karuse kirikus võttis uurimigrühm kantsli- ja altarifiguuride kõrval vaatluse alla ka Lihula kirikust kohapeale toodud uue kantsli barokkskulptuurid. Üles kerkis küsimus, kui palju on Ackermann kasutanud teiste nikerdajate abi. Tuli välja, et Karuse kantsli säili-

nud figuurid ei ole ühe mehe töö, näiteks on Matteuse ja Peetruse kujud kunstiliselt nõrgemad kui teised.

Üllatuslikult selgus, et Ackermanni nikerdatud skulptuurid Karuse 18. sajandi lõpul ehitatud varaklassitsistliku altari karniisil on algselt paiknenud hoopis kantsli korpusel ja kõlaräästal. Värske ja ühtlasi moodsama marmorskulptuuri ilme anti vanadele puukujudele altari ja kantsliil neid lihtsalt üle värvides. Valgeks on värvitud ka Lihula kiriku vanalt barokk-kantslilt pärit figuurid enne nende paigutamist uuele neogooti stiilis kantslile.

Seda rõõmustavam oli leida Karuse kantslilt siiski ka algset polükroomiat: ülevärvimise ajal oli trepirinnatise kõige alumine putopea jäänud pingi taha ning seetõttu säilitas oma rõõmsa barokse värvilisuse. Teadaolevalt on see Ackermanni ainus originaalvärvitud skulptuur, mida pole kunagi üle värvitud.

2 x PEETER SARE

Maalikonservaator Hilka Hiip sobitab Karuse altari Kristuse figuuri kantsli kõlaräästa tippu, kuhu see näib algselt kuuluvat.

Karuse kantsli- ja altari- ning Lihula kantsliskulptuuride kohtumine.

Kullamaa kirik

Ackermanni uurimisrühm külastas Kullamaa kirikut, sest tekkinud oli küsimus, kas kirjalikes allikates Ackermanniga seostataval J. H. Gösekeni epitaafil ja võidukaare Kolgata-grupil võib ikka olla seos meistri töökojaga. Tööde visuaalne analüüs seadis Gösekeni epitaafi Ackermanni teosena suure küsimärgi alla. Kuigi ülihea nikerduskvaliteediga, mõjus see 1680. aastate alguse kohta silmatorkavalt vanamoodsa ja maneristlikuna. Seevastu Kolgata-grupp, Gösekeni annetuse kirikule, on suurepärase meistr töö, mille uurimist jätkatakse tulevikus juba tehniliste abivahenditega.

Uurimise jätkamine

Üllatus üllatuse järel saadab ja innustab Christian Ackermanni loomingut uurimist ja uurijaid. Tal-

vekülmad peatavad mõneks ajaks uurijate töö kirikuis, kuid ainult kevadeni. Vahepealset aega täidavad tööpäevad laborites, arhiivides ja kabinettides, et kogutud infot analüüsida, uutele küsimustele vastust otsida ning valmistada järgmisteks ekspeditsioonideks.

2020. aastasse on plaanitud Tallinnas suur näitus „Christian Ackermann – Tallinna Pheidias, ülbe ja andekas”, millele järgnevad väiksemad näitused ka Läänemaa kirikuis, kus on säilinud Ackermanni töid. Ackermanni uurimistöökulgu on võimalik jälgida projekti blogi vahendusel aadressil www.ackermann.ee.

Hilka Hiip, Tiina-Mall Kreem, Anneli Randla, Isabel Aaso-Zahradnikova, Juhan Kilumets
Ackermanni uurimisprojekti põhitäitjad

Kuidas elada kristlasena ilmalikus ühiskonnas

Kuidas elada kristlasena ilmalikus ühiskonnas? Kuidas toimida, kui kiriku töed vastanduvad ilmaliku ühiskonna tõekspidamistega? Martin Lutheri kahe valdkonna õpetus võib anda vastuseid.

Luther jagab inimkonna kahte ossa: ühed jumalariiki, teised maailmariiki. Jumalariiki kuuluvad tõeliselt usklikud Kristuses, keda juhib Jumala Vaim, kes on südamele head ja kes ka teevad head. Neile, kes pole kristlased ja kes asuvad väljaspool Jumalariiki, maailmariigis, on Jumal loonud teise valitsuse. See valitseb mõõga abil, et kui inimesed ka tahaksid, ei saaks nad teha kurja.

Sellepärast tuleb Jumalariigist eristada maailmariik, kus õigus ja kord peavad mõõga toel valitsema. Üritada kogu maailma evangeeliumiga valitseda on sama, kui „üks karjane paneb samasse lauta kokku hundid, lõvid, kotkad ja lambad ning laseb ühtedel vabalt teiste hulka minna”. Sellepärast peab mõlemat valitsust üksteisest lahutama ja laskma mõlemal olla. Ühest ilma teiseta selles maailmas ei piisa, sest ainult ilmaliku valitsuse kaudu, ilma Kristuse vaimuliku valitsuseta ei saa keegi Jumala ees õigeks.

Mõlemad valitsemisviisid on Jumala seatud, mõlemas on Jumalal kasutada oma vahendid: vaimulikus Sõna ja Vaim, ilmalikus „mõök” ehk sunniviisiline õiguskord. Ilmaliku valitsuse kõigis valdkondades on tähtsaim vahend mõistus, millel on umbes samasugune tähtsus nagu evangeeliumil vaimulikus valitsuses. Ilmalik võim ei ole mitte sõltumatu, vaid Jumalast sõltuv. Et aga ilmalik võim piirdub peamiselt sotsiaalsuhete reguleerimisega, pole usk selle võimu rakendamise vältimatu tunnus.

Kristlane elab mõlema valitsuse all ja teenib mõlemas Jumalat. Ent kuidas ühitada kristlasele kehtivat armastuskäsku ja õiguspärast vägivalda kasutamist ilmalikus valdkonnas? Lutheri vastus on, et vahet tuleb teha sellel, mida teeb kristlane iseendale, ja sellel, mida ta teeb teistele. Iseenda jaoks tuleb

Karin Teder. ERAKOGU

järgida mäejuhtlust – loobuda vägivallast, jätta ülekohtu eest kätte maksmata ja seda taluda. Teistele, st oma ligimeste, nõrkade ja ohustatute jaoks on „mõök” oma eri funktsioonides vajalik ja kasulik. Kristlased ei pea end üksnes kehtivale õigusele allutama, vaid olema valmis ka ise ühiskondlikke ülesandeid täitma.

Ilmalike valitsejate suhtes ei saa olla pimedat kuulekust. Seal, kus valitsejad nõuavad midagi, mis põrkab kümne käsu vastu, on kristlane kohustatud olema sõnakuulmatu, vajadusel valmis kannatuseks ja igal juhul valmis osutama vastupanu sõnaga. See mõte kajastub ka Augsburgi usutunnistuses: „Kui aga valitsejate korraldusi ei saa täita pattu tegemata, tuleb rohkem kuulekas olla Jumalale kui inimestele (Apostlite teod 5: 29)”. Kes ebaõigluse maha vaikib, salgab Jumalat.

Lutheri järgi on Jumal ühiskonnas loonud kolm seisust: *oeconomia* ehk abielu, perekond ja kodu; *politia* ehk ilmalik võim ja ühiskondlik tegevus; *sacerdotium* ehk kirik. Vaimulikule seisusele ei ole antud otsustusõigust ilmalikes asjus, kuid ta peab tegema vahet, kas ilmalik võim toimib nii, nagu Jumal on talle seadnud, või eksib ta selle vastu. Viimasel juhul on vaimuliku kohustus ilmalikku võimu korrale kutsuda.

Just vaimuliku ja ilmaliku võimu põhimõtteline eristamine lubab Lutheri õpetuse omaks võtnud protestantismis aktsepteerida riigi usulist ja maailma-vaatelist neutraalsust. See on tänapäeval liberaal-demokraatlikel põhiseadustel rajanevate riikide oluline tunnus.

Karin Teder
teoloog

Piiskop Tiit Salumäe: ma ei näe kirikuelus suuri ohte ega murranguid

Mais sai teil täis teine aasta piiskopina. Kas teine aasta oli juba lihtsam?

Ma ei eelda, et järgmine aasta tuleb lihtsam kui eelmine. Töö tuleb ikka teha. Tundub, et teine aasta on olnud tegusam. Teatud asjad on esimesel aastal lahendatud, nt diasporaaseadus esitatud ja vastu võetud.

Välis-Eesti konsistoorium lõpetas sel aastal tegevuse ja kõik kogudused tulid siinse konsistooriumi alla. Välis-Eesti viimane kirikukogu peeti tänava mais Haapsalus, see oli oluline sündmus nii meie linna kui ka Eesti ajaloos. Välis-Eesti pastor ja kunagine peapiiskop Konrad Veem on öelnud, et Eesti kirik on nagu kolmeharuline puu: üks haru Siberis, üks Eestis, üks välismaal. Nüüd on need kolm haru ühendatud üheks puuks.

Praegu ei näe ma kirikuelus suuri ohte ega murranguid. See on normaalne areng, milles me oleme, ja seepärast vaatan julgelt tulevikku. Kui ma 1975. aastal Haapsalus alustasin, aga ka varem, sest olen konsistooriumis töötanud 1972. aastast, oli kiriku eksistents palju suuremas ohus. Seda nüüd ei ole. Küll aga on kirikuga seotud ootused suuremad, kui olid 40 aastat tagasi.

Kuidas mõjutab haldusreform kirikuelu ja kogudusi?

Oleme haldusreformiga kaasnevat arutanud mitu korda konsistooriumis, aruteludel on osalenud ka selle ala ministeeriumi esindajaid.

Kogudused, juriidiliselt MTÜd, ei ole haldusreformi teema, küll aga on reformil kahtlemata oma mõju. Nee-me Suur, siis veel Lääne maaavanem, ütles hiljaaegu meie sinodil Mihklis, et kogudused võivad jääda oma piirkonna suurimaks organisatsiooniks.

Koguduste kihelkondlik struktuur säilib. Kas see tähendab kõigi koguduste säilimist, on iseasi. Juba praegu ei suuda kõik kogudused täita kõiki bürokraatianoodeid, tulgu need kas riigi või konsistooriumi kaudu. Näiteks ei suuda väikesed kogudused täita kõiki tulumaksuseaduse nõudeid,

mis tähendab, et mõni kogudus kustutatakse tulumaksusoodustuse saajate nimekirjast.

Kirikuvalitsus on bürokraatiat mõnevõrra juba lihtsustanud, näiteks ei pea enam igal kogudusel olema nõukogu, piisab juhatusest. Nõukogu asendab kogudus tervikuna.

Kas võib tulla kõneks ka koguduste liitmine?

Sellel on oma plussid ja miinused. Mina arvan, et uues kontekstis, haldusreformi järel, koguduste kui kogukonnakeskuste tähtsus suureneb.

Millest koosneb piiskopitöö?

Jagan selle kolmeks peaaegu võrdses osaks: sõidud, komisjonid, Haapsalu kogudus.

Euroopa ja Venemaa diasporaapiiskopina on minu vastutada eestlaste vaimulik teenimine välismaal. Suurim eestlaste kogukond on Soomes, seepärast olen pidanud palju tegelema sealse eestikeelse

kogudusetööga. Teine suur töö on Peterburi Jaani koguduse töö korraldamine, suhted Eesti Kontserdi ja peakonsulaadiga, mälestuspäevade tähistamine.

Kiriklikult tähtis ja mulle kui vaimulikule informatiivne, aga ka emotsionaalselt meelde jääv sündmus oli Saksamaa luteri kirikute ja Euroopa piiskoppide kohtumine tänava märtsis Saksamaal Goslaris.

Komisjonitööst mahukaim oli reformatsiooniaasta koostöökogu. See oli päris suur töö: kuidas kogu koos hoida ja jälgida, et midagi olulist ei jää tähelepanu alt välja. See oli mulle võimas kogemus.

Eesti 100 ettevalmistuskomisjonis näen, milline on meie kiriku positsioon ühiskonnas. Aastapäevapidustuste jumalateenistus tuleb

24. veebruaril Paides, kuid kiriku kohalolu on nähtav kogu selle päeva. See näitab, et kirikul on ühiskonnas oma roll rahva ühendajana, eetilistes küsi-

mustes kaasaraäkija või rahva tuleviku kujundajana.

Vabariigi valitsuse ja EELK ühiskomisjonis tegelen kultuuri ja muinsuskaitse teemaga. Lisaks kiriku avalikud suhted, uue lauluraamatu tegemine jpm. Kõik see võtab aega: päevakorra ettevalmistus, kokkuvõtete tegemine jm.

Haapsalu koguduses teen kirikuõpetaja igapäevatööd: pean jutlusi, osalen juhatuse ja mitmesuguste töögruppide koosolekul. Koguduses on olnud palju personalimuudatusi, mitu olulist kaastöölist on nüüd kogudusest eemal. Kirikuõpetajast diplomaat Kristel Engman on diplomaatilises lähetuses Rootsis, Maria Strauss kolis aastaks Saksamaale. Koguduse uus sekretär on Lydia Kalda.

Oktoobri viimasel pühapäeval lõppes selle aasta viimane leerikursus, leeriohustuse sai kuus inimest. Üle pika aja oli see leerikursus, millega olin koos terve leeriaja. Varem olen juhendanud vaid kursuse mõnda osa. Meil olid huvitavad vestlused, tekkis hea side. Kursusest võeti aktiivselt osa, uuriti kirjandust ja osati küsida. Tagasiside andis kogudusele hulga väärt mõtteid, mida teisiti või paremini teha.

Loodan, et noortetöö areneb edasi. Soovin, et tuleks uusi tööloike. Näiteks Facebooki võimaluste mitmekesisem kasutamine, sest kogudusega suhtlemine ei ole mitte ainult pühapäevane jumalateenistus, tänapäev annab selleks palju laiemad võimalused.

Lehte Ilves

Piiskop Tiit Salumäe korraldab Euroopas ja Venemaal elavate eestlaste vaimulikku teenimist, juhhib paljusid komisjone, sh reformatsiooniaasta koostöökomisjoni; on Haapsalu koguduse õpetaja; Lääne, Järva ja Viru praostkonna ülemkarjane.

ARVO TARMULA

Kuidas hooldada ja korrastada hauatähiseid

Skulptor ja restauraator Paul Uibopuu kasutab kivistri puhastamiseks survepesurit, aga tavaliselt tuleb seda tööd teha vee, roheline seebi või nõudepesuvahendi ja puu- või plastkaabitsaga.

KALLI PETS

Möödud aasta oli muinsuskaitseameti ja Läänemaa koguduste koostöö poolest päris asjalik. Kordaläinuks võib pidada kaht kalmistuteemalist õppepäeva, mis sündisid koos Ridala Püha Maarja-Magdaleena koguduse ja selle tubli õpetaja Küllike Valguga.

Õppepäevale olid oodatud kõik kalmistu haldamise ja hooldamise jaoks kokku puutuvad inimesed.

Hauatähised

Kevadisel õppepäeval püüdsime tööd tehes saada aimu, kuidas korrastada hauatähiseid, hinnata ja hooldada kalmistul kasvavaid puid-põõsaid. Teadmisi jagasid suure kogemusega skulptor, kivi- ja metallrestaator Paul Uibopuu ning kutsetunnistusega arborist Tõnu Ling Saaremaa firmast Puuspetsialist.

Parandasime üht raudaiaiga piiratud hauaplatsi. Aed oli alumist serva pidi mättasse kasvanud ja viltu vajunud. Raudvarvad olid aia kõrval kunagi kasvanud puusse kadunud. Esmalt vabastasimegi aia meetripikkusest puukõndist. Siis püüdsime aeda pinnasest veidi kõrgemale tõsta ja loodi saada. Selleks kasutasime vintsi ja laserloodi.

Aiaposte hoidvad maakivid tuli vintsi abil üles kergitada ja alt liiva ning pinnasega täita. Vajumise vältimiseks tihendasime neid kivipesi, uhtudes liiva voolava veega kivide alla. See ei ole lihtne töö ja ilma abivahenditeta hakkama ei saa. Eks tavaoludes tule piirduda

aia mättast välja puhastamise ja pinnase planeerimisega, aga nii, et aia alaserv lausa kraavi ei jääks. Sellestki on vana väärtusliku sepise või malmaia päästmisel abi.

Kalmistuil-kirikuaedades väikest kaevamistööd tehes võib luid välja tulla ja nii juhtus ka meil. Sellise leiuga tuleb lugupidavalt toimetada ja luud võimalikult samasse kohta matta. Meie leidsime mätta alt ka ühe väikese hauaplaadi, mille pesime puhtaks ja paigaldasime sinna samasse aeda.

Raudaia puhastamiseks lahtisest roostest ja samblikust võib kasutada traatharja, mulla ja mustuse saab maha pesta. Meil oli kasutada survepesurit, aga et tavaliselt tuleb vesi ämbriga kohapeale vedada, on käsitsi nõhkimist muidugi rohkem. Vett ei tohiks aga säästa kõige lõpus loputamisel. Enne kruntimist ja värvimist peab metall ära kuivama.

Nii nagu raudaedu, puhastatakse ka metallist hauatähiseid. Aluskividelt lahti tulnud või loksuvate ristide kinnitamiseks on enamasti vaja spetsialisti abi.

Kange keemia teeb kivile kahju

Vaatasime, kuidas mõjuvad keemilised ained (happed) mitmesugustele kivipindadele. Saime teada, et kangeim kraam, mida ise võiks kasutada, on roheline seep või nõudepesuvahend. Kindlasti ei tohi poorset lubjakivi puhastada happeliste ainetega! Mustusest aitab lahti saada leotamine või korduv

niisutamine, nõhkida-kraapida võib vaid tavalise sünteetilise harja, puu- või plastkaabitsaga. Metallkraabid ja terasharjad rikuvad pinda, kriimustustesse salvestub mustus edaspidi hoopis kiiremini. Väga tähtis on korralik loputamine.

Vigade vältimiseks soovitatakse pöörduda julgelt kohaliku muinsuskaitseinspektori poole. Juhendeid leiab ka muinsuskaitseameti kodulehelt <https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/kasiraamat>.

Puude hooldamine

Arborist Tõnu Ling rääkis puude hooldamisest ja raie tööst keerulistes oludes. Ta õpetas vaatlema igat puud nii eraldi kui ka rühmas: võra tasakaal, kahjustused, kaugus ehitistest ja väärtuslikest hauatähistest. Kõike seda tuleb arvestada puu saatuse otsustamisel. Teooria kinnistamiseks langetasime kirikuaias kolm puud, mis kõik kukkusid täpselt arboristi ennustatud suunas ega rikkunud teisi puid. Kui enda jõust ja nõust jääb puudu, tuleb kutsuda konsulteerima spetsialist.

Kalmistukultuur ja matusekombed

Sügise hakul sai teoks teine õppepäev teemadel, mis on seotud matusekombestiku, matmise ja kalmistu haldamisega. Vajadus sellise koolituse järele kerkis üles Lääne praostkonna ja maavalitsuse ühiskomisjoni koosolekul.

Kalmistuist kultuurimälestistena ja maastikulise objektina

meil ja Euroopas rääkis muinsuskaitseameti ajaloomälestiste peainspektor Ilme Mäesalu. Teemat laiendas Ilmo Au siseministeeriumi usuasjade osakonnast, rääkides matusekombestikust meil ja mujal.

Ülevaate kalmistuseadusest andis Martin Kulp rahandusministeeriumist. Dan Lukas Hiiuimaalt rääkis käsilolevast Eesti kalmistute raamatu koostamisest ja tutvustas Hiiuama kalmistute raamatut. Ridala vallavanem Helen Rammu jagas Läänemaa kalmistute inventeerimise kogemusi ja rääkis Ridala kalmistute raamatu saamisloost.

Matuse- ja leinakombestikust Eestis rääkis tunnustatud folklorist, Tallinna ülikooli teadur Marju Kõivupu. Tema huvitav ja emotsionaalne esinemine võinuks kesta tunduvalt kauem.

Päeva lõpetas hingehoidja, kriisinõustaja ja EELK vaimulik Naatan Haamer. Ta rääkis kõiki puudutavaist asjust nagu lähedase kaotus, lein ja mälestamine; kuidas kriisioludes ise hakkama saada, kuidas teistele toeks olla. Usun, et iga kuulaja sai sellest terakese meelekindlust.

Loodan, et õppepäev kujunes kasulikuks. Probleemidele lahenduste leidmiseks julgustan kõiki pöörduma nii kohaliku koguduse kui ka muinsuskaitseametniku poole. Kui ametnik ise kohe nõu anda ei oska, saame koos abi otsida.

Kalli Pets

muinsuskaitseameti Läänemaa vaneminspektor

EELK Haapsalu Püha Johannese kogudus

Kooli 6, 90502 Haapsalu. Tel 473 7166, 473 7167, 528 0635, haapsalu@eelk.ee http://haapsalu.eelk.ee

Koguduse õpetaja piiskop Tiit Salumäe; EELK vikaarõpetaja Kristel Engman, õpetaja abiline Tenno Ives, jutlustaja Kalle Jätsa ja praktikant Kristo Hüdsi.

Juhatuse esimees Madis Kütt

IBAN EE811010602003965006; EE44220001120274032 (Swedbank)

Kantselei avatud E, K, R kl 9–15. Jumalateenistus pühapäeviti kell 11 toomkirikus (vastavalt teadetele Jaani kirikus), reedeti kl 9 hommikupalvus Jaani kirikus

Viimased pildid koos koraalimaratoniga ja maraton on õnnelikult lõpule jõudnud.

ERAKOGU

Koraalimaraton andis hingele tuge

Haapsalu koguduse selle aasta suurim ettevõtmine oli EELK kõiki praostkondi hõlmanud koraalimaraton 20.–21. augustil. Reformatsiooni 500. aastapäeva tähistamiseks ette võetud maratonil lauldi läbi laulu- ja palveraamatu kõik 484 laulu. Lääne praostkonda esindasid Haapsalu koguduse koorid, ansambel Doxa Lääne-Nigulast ja mitmed pillimängijad.

Osalejaid oli 600 ringis, igast praostkonnast üle Eesti. Pere- ja raadio vahendusel ühendasid kuulajaid üle maailma.

Maratoni lõpumisil ütles peapiiskop Urmas Viilma, et koraalimaraton oli nagu teatejooks, kus vahetused sujusid ja keegi ei pillanud teatepulka maha. Laulmisele ja pillimängule kulus 35 tundi, selle

aja jooksul ei vaikinud laul ka siis, kui Jaani kirikust mindi üle toomkirikusse.

„Omapärane tunne on keset suve adventi- ja jõululaule laulda, aga lähed muusika sisse ja lased helidel end kanda,“ kirjeldas oma tundeid koguduse liige Tiia Laar. „Imetlusega vaatan, kuidas oma väikese koosseisuga hiidlased veavad rõõmuga järgmist vahetust. Näen ära sellegi, kuidas piiskop Tiit Salumäe asub harmooniumi taha ja saadab mitut koraali. Ma pole „raudmees“ ja kogu 35tunnist teekonda vahetpidamata kaasa teha ei suuda. Õnneks saab üritusest osa ka kodus Pildiraadiot vaadates.

Õhtul olen jälle toomkirikus, et abistada kirikuvalves ja laulda.

Huvitav on jälgida inimesi. Mõned peatuvad üürikeseks, teised võtavad istet ja jäävad tundideks. Paljud võtavad lauluraamatu, et kaasa laulda. Keskööl lõpeb minu valvekord, kuid jään veel kaheks tunniks. Laul ei lakka ja selle vägi on hoomatav.”

„Koraalimaraton oli nagu pikk jumalateenistus,“ võrdles peapiiskopi assistent Eerik Jõks. „Pidada 35 tundi jumalateenistust on väsitav, aga julgustav ja ülesehitav. Tänapäeva kiirustavas maailmas, kus palvusi ja jumalateenistusi kärbitakse aina lühemaks, sest ei ole aega, oli see monumentaalne liturgia eriti võimas. See ei ole meie leiutatud tarkus, et jumalateenistusel võib kvantiteedist (aeg) saada kvaliteet (igavik). Kiriku traditsioon tunneb väga

pikki jumalateenistuste kordasid ja ehk oleks aeg hakata taas sellest traditsioonist rohkem õppima, võtma põhjalikult aega Jumalaga koosolemiseks.”

Maraton algas pühapäeva, 20. augusti hommikul kell 8 Jaani kirikus. Avamissal osales peapiiskop emeeritus Andres Pöder. Igal praostkonnal oli aega kolm tundi, maratoni avas Lääne praostkond. Pühapäeva õhtul kell 20 jätkus laulmine toomkirikus. Igale osalejale kirjutati välja maratoni puhuks trükitud passi

Eestis on laulu- ja palveraamat läbi lauldud kolm korda, neist kaks korda Haapsalus – viimati kuue aasta eest, aga siis lauldi kolm päeva kl 10–22. Esimest korda lauldi lauluraamat läbi Viljandis.

Lehte Ilves

Haapsalu kogudus võib saada aasta pärast uue õpetaja

Aasta pärast toimub ilmselt Haapsalu koguduse õpetaja valimine, sest Tiit Salumäe jätkab põhikohaga piiskopinä Lääne, Järva ja Viru praostkonnas ning Euroopa diasporaas.

„Panen koguduse õpetaja ameti maha tuleva aasta lõpus, aga minu side Haapsaluga ei lõpe,“ selgitas Salumäe Scriptale. „Haapsalu

toomkirik jääb edasi piiskoplikuks kirikuks ehk katedraaliks.”

Salumäe sõnul jääb ta ka edaspidi osalema Haapsalu koguduse töös. Ka peapiiskop Urmas Viilma osaleb Tallinna toomkoguduse nõukogu töös.

Uue õpetaja valib koguduse nõukogu järgmise aasta lõpus. Koht kuulutatakse vakantseks ja

siis saab esitada kandideerimistaotlusi. Loa kandideerimiseks annavad peapiiskop ja konsistorium.

„Mures? Mitte väga,“ vastas Salumäe küsimisele, kas ta on oma järeltulija pärast mures. Ta lisas, et eks eelis ole neil kandideerijail, kes on kogudusega olnud varem seotud.

Salumäe sõnul on vakantseid õpetajakohti teisigi tulemas.

EELK kirikukogu pikendas mullu novembris piiskoppide Joel Luhametsa ja Tiit Salumäe ametiaega kuni 70aastaseks saamiseni. Tiit Salumäe puhul tähendab see 2021. aasta 25. detsembrit. Salumäe on Haapsalu koguduse õpetaja oktoobrist 1975. Lehte Ilves

Lapsed läksid kirikuõõ laagris tagasi keskaega

25.–27. augustil kogunesid lapsed laagrisse, mis kandis pealkirja „Pimedusest valgusesse”. Laagri keskne teema oli reformatsioon ehk usupuhastus.

Laagris oli palju põnevaid ühis-tegevusi. Tutvusime keskaegse koolieluga, proovisime põlvitada hernekotil ja õppisime vana meetodi (päheõppimine) alusel meie isapalvet ja usutunnistust.

Meisterdasime küünlaid, kuulasime Haapsalu piiskopilinnuse ja toomkirikuga seotud legende, tutvusime reformatsiooniga. Saime teada, kuidas mõjus usupuhastus eesti kultuurile ja keelele.

Tagatipuks mõtlesime Martin Lutheri kombel välja oma teesid, proovisime need kirja panna hanesle ja tindi, trükimasina ja nutiseadmetega. Rääkisime toomkiriku ajaloost ja arhitektuurilistest iseärasustest, katsetasime toomkiriku ainulaadset akustikat ja võtsime ette retke toomkiriku võlvidele.

Kavas oli ka meeleolukas aardejaht, mängud suurtele ja väikestele ning õhtune filmivaatamine. Laa-

Lapsed kuulavad toomkirikuga seotud legende.

MARIA STRAUSS

ger lõppes osalemisega pühapäeval jumalateenistusel.

Erilisi üllatusi pakkus kirikuõõ menüü, mis koosnes keskajast ja reformatsioonist inspireeritud toitudest. Eriti põnev oli laupäeva õhtul pimedas süte peal vanaaeg-

sete vahvliraudadega vahvleid küpsetada.

Päev lõppes tänuringi ja säraküünalde põletamisega. Lastele laager meeldis ja korraldajad jäid rahule. Suur tänu Taevaisale ilusa ilma eest!

Sirje Jätsa

Muusikaelu oli vilgas ja mitmekesine

Koguduse muusikaelu on olnud huvitav ja rikastav. Meil on laulnud mitmed väliskoorid.

Haapsalu koguduse lauljad esinesid 27. augustil meie toomkirikus koos Seinäjõe koguduse kooridega Eesti ja Soome 100. aastapäeva tänujumalateenistusel. Koore juhatasid Lia ja Lea Salumäe ning Sirje Kaasik.

Meie kirikus oli Tšaikovski festivali kaks ja Haapsalu vanamuusikafestivali seitse kontserti.

Tavaks on saanud Valge Daami päevade öökonsertid toomkirikus. Rudolf Tobiase vaimuliku koori- ja orelimuusika kontserdil laulsid koos Tallinna toomkoguduse ja Viimsi koguduse kammerkoor. Kanti ette Tobiase väga keerulisi motette, nendega saavad hakkama ainult eriti tublid koorid. Orelil mängis usuteaduse instituudi orelioppejõud organist Kersti Petermann.

Ka meie kooridel oli huvitav aasta. Õppisime palju uut Suure-Jaani muusikafestivaliks, kus oli reformatsiooniaasta üks suursündmusi – vaimulik laulupäev. Laulupäev kandis ülemaailmse luterliku kiriku hümni nime ehk „Üks kindel linn”. Hümniviisi ja sõnade autor on dr Martin Luther. Laulupeol kõlas esiettekandes selle hümniviisi põhjal sündinud suurteos: töötlus koorile ja orkestrile, autor helilooja ja vaimulik Mart Jaanson.

Toomkooril seisab novembris ees kontserdireis Loviisa sõpruskogudusse, kus tähistatakse Martin Lutheri sünnipäeval reformatsiooni 500. aastapäeva. Huvitav saab olema Schützi psalmimuusika topeltkooridele, mis tähendab kaheksahäälsel laulu. Ka jõuluajal on ees palju kontserte. Olete kõik südamest teretunud!

Lia Salumäe

koguduse muusikatöö juht, organist

Haapsalu kroonika 2017

8.–15. jaan. Koguduse täiskogu, nõukogu valimine.

24. veebr. Eesti vabariigi 99. aastapäeva kontserthalvust toomkirikus, miiting vabadussamba juures.

17. märts. Koguduse liikme kunstnik Heljulaine Zaurami 95. sünnipäeva tähistamine.

25. märts. Küüditamise mälestuspalvus ristimiskabelis.

15. apr. Paasaküünla süütamine Jaani kirikus, protsessioon, missa ja ristimine toomkirikus.

16. apr. Ülestõusmispüha missa ja lastekirik. Reformatsiooni 500. aastapäeva õunapuu istutamine kogudusemaja juures koos Haapsalu linnaape Urmas Suklesega.

6. mai. Talgud. Koristati kogudusemaja pööningut ja garaaži, pesti aknaid ja korrastati lillepeenraid. Talgupäeva juhtis Kalle Jätsa.

13. mai. Kirikukontsert. Pärnu kirikukoorid esitavad Rein Rannapi „Hingelinnud”.

20. mai. Kirikukontsert. Tampere naiskoori ja Kaasikese kontsert toomkirikus. Muuseumiöö.

24. mai. Välis-Eesti luterliku kiriku viimane kirikukogu ja Põhja-Ameerika

praostkonna sinod Haapsalus. Jumalateenistus toomkirikus. Jutlustab assessor Hendrik Laur, pealitur peapiiskop Urmas Viilma, teenivad piiskop Tiit Salumäe ja praost Mart Salumäe.

4. juuni. Nelipüha missa ja konfirmatsioon. Eesti lipupäeva tähistamine, LÜGi majalipu õnnistamine. Haapsalu lipumärgi jagamine.

10. juuni. Cyrillus Kreegi päevad. Kirikukontsert „Kui suur on meie vaesus”.

11. juuni. Hõbeleeri jumalateenistus toomkirikus. Külal on Eesti selts Salost. Kaasa teenib Lääne piirkonna politseikaplan Tuuli Raamat.

14. juuni. Leinapäeva palvus, mälestuskellade helistamine ja pärja asetamine vabadussambale.

17. juuni. Koguduse koorid osalevad vaimulikul laulupäeval Suure-Jaanis.

23. juuni. Maakaitsepäev Haapsalus, mälestuspalvus vabadussamba juures.

28. juuni – 2. juuli. P. Tšaikovski päevad. Kirikukontserdid Jaani kirikus ja toomkirikus.

5.–9. juuli. XXIV Haapsalu vanamuusikafestival. Teema: Bach ja reformatsioon.

3. aug. Orelikontsert, esinevad muusikud Peterburist (orel ja trompet).

11.–13. aug. Öökonsertid Valge Daami päevadel.

12. aug. Külal on koguduse teenetehi kavaler praost Veli-Matti Hynninen.

20.–21. aug. III koraalimaraton Jaani kirikus ja toomkirikus. Lõpumisallteenib peapiiskop Urmas Viilma.

25.–27. august. Lastelaager „Toomkiriku õõ”.

30. sept. Kaks kirikukontserti: gospelkoor Hankost ja Ahvenamaa kirikukoor.

1. okt. Ülemaailme muusikapäev, esineb ansambel Cantores Vagantes.

29. okt. Reformatsiooni 500. aastapäeva ja konfirmatsiooni jumalateenistus.

15. okt. Kirikukontsert. Roskilde koor Taanist ja Haapsalu kammerkoor.

10. nov. Koguduse koorid osalevad Loviisa reformatsiooni aastapäeva tähistamisel.

18. nov. Kirikukontsert „Kiida, mu hing” toomkirikus. Kammerkoor Head Ood, Vend.

2. dets. Kavas Arvo Pärt, Anton Bruckner ja Cyrillus Kreek. Juhatab Pärt Uusberg.

19. nov. Koguduse nõukogu koosolek.

2. dets. Soome vabariigi 100. aastapäeva tähistamine, kirikukontsert ja advendiküünla süütamine.

Jõuluaja sünnimusi vt lisalehest Jõuluuag

Toomkirikul on kindel katus pea kohal

Aprilli lõpust on Haapsalu toomkirikul uus vaskplekk-katus, mis peaks vastu pidama järgmised 200 aastat.

Katuse remont läks maksma 300 000 eurot, millest 250 000 tuli pühakodade programmist. Annetajate abiga kogunes üle 18 000 euro. Vähemalt ühe plekktahtvli hinna, 41 eurot annetanuid oli 351. Nende nimed graveeriti tahvlile, mis paigaldatakse kiriku võlvidele.

Toomkiriku vana katus lasi vett läbi ja katuse puitkonstruktsioon oli kahjustunud, kuigi paigaldati alles 30 aastat tagasi.

Eialgu taheti katusele panna tavaline tsinkplekk, kuid sellele seisis vastu Tiit Salumäe, arhitekt Tõnis Padu, ajaloolane Ülla Paras jt.

„Tsinkplekk olnuks palju odavam, aga toomkirik on siiski Eesti vanemaid ehitisi, see ei saa välja näha nagu kuurikatus,“ ütles Paras. „See on suur ime, et saime vaskpleki.“

Kiriku katuse kordategemine kestis neli aastat. Katusele pandi 1078 vaskplekktahtvli, katuse pindala on 900 m². Katusel töötas Eesti kolme parima plekkseparjääri alustas, oli tema esimene töö seesama toomkiriku katus.

Tänavu oktoobris tunnustas muinsuskaitseamet hea restauraatori kategoorias Haapsalu restaureerimisfirma Resteh juhti Aleksander Mihelsoni.

Lehte Ilves

Toomkiriku viimase plekktahtvli panemine.

Kristi Ainjärv on koguduse juhatuse aseesimees teist koosseisu, nõukogu liige on ta aga 1991. aastast.

Kristi Ainjärv – koguduse kindel tugisammas

Haapsalu koguduse juhatuse aseesimees Kristi Ainjärv (44) on Haapsalu inimene, aga töökoht on tal juba aastaid Tallinnas. Pühendumus, millega ta teeb kogudusetööd Haapsalus, on imetlust ja eeskujutvõtmist väärt.

Näiteks. Ühel uduvihmasel novembripäeva õhtul roolis Kristi oma auto kogudusemaja hoovi ja läks juhatuse koosolekule. Paar tundi arutelu, juhatus läks laiali. Kristi istus rooli.

„Jääd ema juurde ööseks?“ küsin. „Ei, Tallinna tagasi.“

See polnud tal ei esimene ega viimane kord. Juhatus praegune koosseis koguneb kas laupäeva õhtul või pühapäeva hommikul enne jumalateenistust. Novembri alguses pühapäeva hommikul peetud koosolekule hakkas Kristi oma Tallinna-kodust sõitma kl 7.30. Ka see polnud tal esimene ega küllap mitte ka viimane kord.

Kes teeb, see jõuab

Kristi oli 17, kui läks 1990. aastal leeri. Aasta varem oli temast saanud Haapsalu koguduse noortekooriga liige. 1992–1995 oli ta koguduse sekretär, koordineeris mõnda aega ka pühapäevakooli tööd ja oli mitu aastat kirikumees. Praegu teeb seda tööd koguduses

armastatud Arnold Korjus, koguduse teenetemärgi kandja.

Kristi on koguduse nõukogu üks staažikamaid liikmeid, ta on olnud nõukogu liige 1991. aastast. Katkematult. Juhatus liige on ta teist koosseisu. Praostkonna sinodisaadik.

Üksjagu vabatahtlikku tööd kulub Kristil sõpruskogudustele, see töövaldkond on tema juhtida. Sõpruskogudusi on Haapsalul aga kümme!

Rootsi ja inglise keele on Kristi mõõdamines selgeks saanud. Inglise keele suhtlemine muutus latusamaks, kui ta oli 1992. aastal viis kuud Sigtuna rahvaulikoolis Rootsis. Pärast seda tegi Haninge kogudus ettepaneku minna nende finantseeritud rootsi keele kursusele. Haninge kogudusega ongi Kristi enim suhelnud, aga rootsi keelt saab kasutada ka Korsnäsi kogudusega suhtlemisel.

Inglise keelt on edasi arendanud asjaolu, et Kristi on 20 aastat töötanud rahvusvahelistes ettevõtetes, neis inglise keelela hakkama ei saa.

Kristi töötab Tallinnas 1995. aastast, nii et kaugtöö korras vabatahtlik on ta olnud 22 aastat. Praegu on ta Tallinna külje all ühe suure, 200 töötajaga logistikat-

tevõtte personalijuht. Kristi töö on, et ettevõttel oleksid vajalike oskustega töötajad, et töösuhte oleks korralikult hoitud ja hallatud. Tema vastutada on palgaarvestus ja tööohutus. Tööd kui palju!

„Ei saa kurta,“ möönis Kristi.

Nii nagu keeltega, on Kristi ka personalialal iseõppija. Sel alal on ta töötanud 1997. aastast, olnud turvafirmas ja 12 aastat tehnoloogiaettevõttes personalijuht.

Küsimusele, mis on teda hoidnud Haapsalu küljes, vastab Kristi: „Inimesed.“ Mis on Haapsalu inimestes erilist, ta öelda ei oska, küll aga on ta meelest suurlinna ja väikelinna erinevus märgatav.

„Mulle on Tallinnast väljasõitmine teise keskkonda minek,“ arutles Kristi. Kuigi Tallinnas on eesti- ja rootsikeelseid kogudusi, pole tal olnud mõtet mõnda neist ümber asuda.

„Kontaktid sõpruskogudustele tasandil – need on mind Haapsalus hoidnud ja kohustanud,“ tunnistas ta. Tallinnas on Kristi hobi käsikellad, ta on mitu aastat mänginud Arsi käsitöökoolis.

Uue aasta ootused ja lootused

Koguduse tööplaanidest rääkides nimetas Kristi sõpruskoguduste päevi tuleva aasta septembris. Mitu

Koguduses jagub tööd igapähele

Koguduse palgalised töötajad võib näppudel üles lugeda, suures koguduses piisab ehk kahest käest, väiksema puhul jääb ühe käe sõrmigi üle. See tähendab, et suur osa tööst on koguduselikkmete ööl.

Haapsalu koguduse vabatahtlikele mõeldes ei pea koguduse sekretär Lydia Kalda pikalt mõtlema.

Jane Madi. Vähemalt 20 aastat on ta igaks pühapäevaks kiriku ja altari lilledega kaunistanud ja hoiab nüüd kiriku puhas. Niisama kaua on ta oma kauni käekirjaga kirjutanud välja leeri-, ristimis- ja laulatusnunnustusi. Ta teeb kõike kuidagi märkamatu, lilled tekitab altarile justkui ise.

„Jalg, mis temast maha jääb, on suur,“ ütles Lydia Kalda.

Karin Teder. Teoloog, kelle mõtisklusi ja teoreetilisi arutlusi saab lugeda nii Johannese Sõnumeist kui ka Scriptast. Peab eakate teetunni palvusi, paneb kokku kuukirja Johannese Sõnumid sisse.

Jaanus Kõuts ja Mari Kuli on noortetööle hoo sisse saanud. Angelii-na Schwindt on alati olemas, kui noortega on

midagi põnevat teoksil. Sirje Jätsa teeb head tööd väikeste lastega, tema abikaasa Kalle Jätsa teenib jumalateenistustel kaasa. Palju aastaid on jumalateenistustel kaasa teeninud Teno Ilves, tema kujundab ka koguduse seinalehte.

Diakooniatöös on aktiivsed Malle Allmere, Tamara Pajo, Eve Aser, Evi Süsi ja Eha Toomsar. Nemad korraldavad diakoonia annetusmüüki ja aitavad külaliste toitlustamisel. Jaani maja hoiab puhtana väsimatu Leida Niinemäe.

Vabatahtlike suutlikkuse pani tõsiselt proovile koraalimaratoni tänavu augustis. Vabatahtlike abiga hoidis kogudus suvel Jaani kirikut lahti. Kevadel tuli talgupäevale kogudusemaja koristama 29 inimest.

Lõpetame nime nimetamise, sest adume, et kõiki ei suuda – ja ega mahukski – üles lugeda. Andke andeks, tublid abilisid, kes seekord jäid nimetamata.

Hea, et vabatahtlike jagub, aga selliseid inimesi pole kunagi ülearu. Seepärast ütles Lydia Kalda: „Iga abikäsi on teretulnud. Jumal õnnistab rõõmsaid abilisi.“

aastat on rahvusvaheliste suhete toimikond saatnud sõpradele üheskoos tehtud jõulukaarte, ka Scripta pannakse kaasa. See töö võetakse lähiajal ette.

Kuigi rahvusvaheliste suhete toimikonna kaks liiget on kogudusest eemal (Kristel Engman töötab Rootsis ja Maria Strauss kolis aastaks Saksamaale), osalevad nad jõudumööda koguduse

töös. Tänapäeva sidevahendeid kasutades pole vahemaad tähtsad. Toimikonna järgmine koosolek võib tulla Skype'i teel, pakkus Kristi.

Kuigi igal aastal tuleb kogudusse uusi aktiivseid liikmeid, muretseb Kristi, kuidas liikmeskonda suurendada, kuidas inimesi aktiivsemalt koguduse elu juurde kutsuda. Eestlasele omaselt ei juleta ennast ise pakkuma tulla.

Kirikus on igasugu töid-tegevusi. Laulukoor. Kirikuvalvurid, kes pühapäeval lauluraamatuid jagavad või suvel Jaani kirikut lahti hoiavad. Diakoonia, lastekiriku õpetajad. Töid, kus kaasa lüüa, on palju!

„Julgustan endast märku andma,“ ütles Kristi. „Astuge julgelt kirikus ligi ja küsige, mida saate teha.“

Lehte Ilves

LÜHIDALT

Kogudusemaja esimene korrus sai uue laudise ja aknad

Haapsalu kogudus on mitmes etapis koristanud Kooli tänavaga kogudusemaja. Aastail 2013–2014 sai maja uue tsinkplekk-katuse. Tänavu jaanuaris lõppes 2015. aastal alustatud esimese korruse välisremont: vahetatud on I korruse laudis ja aknad. Seda tööd toetasid kiriklik fond Gustav Adolf Werk Saksamaalt ja Haapsalu linnavalitsus, kogudus kasutas ka kinnisvara müügist saadud raha.

Maja remondiks on kulunud 40 000 euro ringis.

„Oleme optimistid, et teha terve maja korda: korrastada otsavillud ja panna 2. korrusele aknad,“ selgitas koguduse juhatase esimees Madis Kütt. Aknad on valmis ja makstud, aga praegu pole raha nende paigaldamiseks ega teise korruse vooderlaudise vahetuseks. Selleks on vaja 8000 eurot.

Kui need tööd tehtud, saab maja väljast korda.

Kogudusel on soov rajada kogudusemaja kunagisse garaaži saal, mis sobib muusikatöök ja ürituste tarvis.

Kooli 6 on koguduse kantsleiri, diakooniamüüki ja teisel korrusel noortetuba.

Lehte Ilves

EELK Hanila Pauluse kogudus

Tööstuse 10–1, 90101 Virtsu, Läänerranna vald, Pärnumaa, tel 553 0045 (hooldajaõpetaja), hanila@eelk.ee
Koguduse hooldajaõpetaja Lembit Tammsalu, juhatase esimees Andrus Eilaste
IBAN EE352200001120081940 (Swedbank)
Jumalateenistus kuu 1. ja 3. pühapäeval kl 15.30

Hanila uued kirikutekstiilid

Iga kirikuruumi liturgiliseks keskmeks on altar. Altar ja altarilaud on püha õhtusöömaaja laud ehk Issanda laud. See kujutab endast Kristuse aujärge ja Tema ligiolu. Altari väljanägemine peab vastama selle tähendusele ja liturgilisele ülesandele.

Altar võib seista kirikus vastu kooriruumi idaseina või sellest eemal nii, et vaimulik saab liturgiat pidada altari tagant, näoga koguduse poole.

Altarilaud kaetakse valge linaga. Altari juurde kuuluvad ka rist (krutsifiks), küünlad ja altaripiibel.

Altari pilt ja altarivõre on altarilaua suhtes sekundaarsed elemendid, nende ülesanne on rõhutada altari pühadust ja tähendust. Altarivõrel ja selle põlvituspingil on ka praktiline otstarve, võimaldades kogudusel altarisakramenti ja õnnistamist põlvitades vastu võtta.

Tänavu kevadest on Hanila kirikus uus altarikatte, altari- ja kantslipõll.

Kirikuruumi ja jumalateenistuse loomulik osa on kirikutekstiilid: vaimulike liturgiarioivad, altarilinad, altari- ja kantslikatted, armulauatekstiilid, sein- ja põrandavaibad. Kirikutekstiilidel on praktiline otstarve, aga nad rõhutavad ka jumalateenistuse pidulikkust olemust ja kirikuaasta rütmi. Kirikuaasta värvide (valge,

roheline, punane, violett, must) ja sümbolite abil väljendavad kirikutekstiilid kristliku kuulutuse keskseid rõhuasetusi.

Selle aasta kevadest on Hanila kirikus uus altarikatte, altari- ja kantslipõll. Need tekstiilid on punased – see on Püha Vaimu, kiriku ja veretunnistuse (märterluse) värv.

KOGUDUSE FOTOKOGU

Altarikatte igas nurgas on liiliaotstega rist, üks rist on ka katte keskosas.

Altari- ja kantslipõlled on kujutatud Kristuse monogramm (Kristuse kreeka keelse nime kaks esimest tähte XP) ning tähed A ja Ω (Mina olen A ja O, esimene ja viimne, algus ja ots. Ilm 22: 13).

Kantslipõlled on kujutatud lihtne ladina rist.

Uued kirikutekstiilid muudavad Hanila kiriku veel pidulikumaks ja aitavad kirikulisel paremini hoomata hoomamatut, osa saada igavikust.

Uued kirikutekstiilid on OÜ Just4u meistrite töö. Tekstiilide valmistamiseks sai kogudus raha meie Soome Pedersöre sõpruskoguduse saadetud humanitaarabi müügist.

Suur tänu meistritele ja meie Soome sõpradele!

Lembit Tammsalu
koguduse õpetaja

EELK Kirbla Püha Nikolause kogudus

90201 Kirbla, Lääneranna vald, Pärnumaa, tel 511 8419 (hooldajaõpetaja), kirbla@eelk.ee, www.eelk.ee/kirbla
Koguduse hooldajaõpetaja Illimar Toomet. Juhatuses esimees Maie Rein
IBAN EE05220001120113326 (Swedbank), IBAN EE581010602016036003 (SEB)
Jumalateenistus kuu 1. ja 3. pühapäeval kl 15

LÜHIDALT

Uus juhatus

4. detsembril 2016 valiti koguduse juhatus liikmeteks Maie Rein (esimees, sinodisaadik), Karin Filippov ja August Rein (sinodisaadik). Revidendi ülesandeid täidab endiselt Helve Puda. Koguduse õpetaja kuulub juhatusse ameti poolest.

Uus juhatus jääb ametisse neljaks aastaks.

Illimar Toomet

ILLIMAR TOOMET

Külalised Ulvilast

Kui eestlased peavad end laulu-rahvaks, siis soome kirikuinimesed oskavad laulda – peast.

Nagu soomlaste puhul tavaline, ei jäta nad ka põgusa kirikukülastuse puhul ühist lauluviisi üles võtmata. Just nii tegid ka sõpruskoguduse Ulvila (Soome) mituteist liiget, kes 11. juunil Kirbla Püha Nikolause kirikusse sisse astusid.

Külalised olid teel Kuressaarest – ka sealne kogudus on nende sõpruskogudus – kirikupäevadelt kodu poole.

Illimar Toomet

Külalised Kullamaalt

Igal aastal on kogudus pidanud meele oma eakamaid sünnipäevalisi. Niipea kui liitub nooremaid liikmeid, saab tähistada ka nende sünnipäevi.

Tänavu võorustasime 3. septembril nii sünnipäevalisi kui ka Kullamaa koguduse segakoori lvi Küla juhatusel.

Illimar Toomet

Tähtsamad sündmused 2017

5. mai. Talgupäev.

11. juuni. Külalised sõpruskoguduse rühm Ulvilast.

3. september. Külalised Kullamaa koguduse segakoor.

22. september. Vastupanuvõitluse päev Kirblas.

Kaitseliitlased, naiskodukaitsjad ja kodutütred asetavad pärja Jüri Uluotsa hauale ja annavad Kirblast pärit suurmehele au.

ANGELIKA PUDA

Vastupanuvõitluse päev

Vastupanuvõitluse päev 22. septembril tuletab meelde 1944. aasta sündmusi, mil Saksa vägede lahkumise ja Nõukogude vägede pealetungi vahel moodustati Otto Tiefi valitsus. Toonase otsuse tegija Jüri Uluots, peaminister presidendi ülesannetes, on maetud Kirbla kalmistule.

Tänavu peetigi vabadusvõitlejate päeva Kirblas. Koos bussitäie Ridala kooli õpilaste ja õpetajatega, kaitse-

liidu Lääne maleva ja vallavalitsuse juhtidega asetati pärjad Jüri Uluotsa hauale. Lahkunud suurmehe elutööst kõneles ajaloolane Mati Mandel.

Kirikus peetud jumalateenistusel laulsid kooliõpilased Anne Pääsukese juhatusel. Loeti ette piiskop Tiit Salumäe läkitus, kes märkis: „Just kirik oli keerulistel aegadel avalik institutsioon, mis hoidis usku Jumalasse ja andis oma panuse palve

ja teoga, et anda rahvale lootust taas kord riiklikult vabaks saada.” Kõneles abipraost Lembit Tammsalu.

Pidupäev jätkus õpilaste rahvatantsuetendusega (juhendaja Hilja Tamm) Kirbla rahvamajas, kus kõne pidas Lihula vallavanem Varje Ojala-Toos.

Täname kaitseliidu Lääne maleva teavitusjuhti Heiki Magnust ettevõtmise algatamise eest.

Illimar Toomet

Külas käis peakaplan Gustav Kutsar

Aastakümneid Saaremaal elanud ja praegu seal suvekodu köpitsev kaitseväge peakaplan Gustav Kutsar on Saaremaa ja Tallinna vahet sõites Kirblast läbi sõitnud sadu, kui mitte tuhandeid kordi. Kirbla kiriku nimepäeva, nigulapäeva puhul tuli ta mullu 4. detsembril kogudusele külla.

Pärast missat istusid kirikulised koos külalisega kogudusemajas lauda. Majori auastmes mees rääkis oma lapsepõlvest, teekonnast kirikusse ja kirikust kaitseväge. Vastata tuli tal küsimustele kaitseväge eluolu ja kaplani töö kohta. Oma töönaalal kirjeldades tõdes Kutsar, et kui kaitsevaelaselt küsitakse, kuidas ta kõike jõuab,

ILLIMAR TOOMET

Kaitseväge peakaplan major Gustav Kutsar käis Kirbla kogudusel külas.

ööpäevas on ju ainult 24 tundi, siis on sellele lihtne vastus: sõdur ärkab lihtsalt tund aega varem. Kirbla kiriku nimipühak püha

Nikolaus on meremeeste kaitsja, aga ta on astunud välja ka sõdurite eest.

Illimar Toomet

Teadlased uurisid Karuse kiriku kantsli- ja altariskulptuure

Karuse koguduse selle aasta kõige tähtsamad sündmused olid piduliku jumalateenistusega tähistatud karusepäev 16. juulil, 18. juunil peetud jumalateenistus koos kontserdiga ja 19.–21. juunil kirikus tehtud teadusuuringud.

Karusepäeval meenutati kaht suurt sündmust: kohanime Karisen esmamainimise 750. aastapäeva ja Christian Ackermanni 1697 valminud kantsli 330. aastapäeva. Jumalateenistusel teenis koguduse endine õpetaja Endel Apsalon, esinesid Lihula naiskoor Leelo ja segaansambel Ei Või Olla Ülle Tammearu juhatusel.

Pärast teenistust avati Eesti vabariigi 100. aastapäevaks valminud lipuväljak endise kirikumõisa varemte ligiduses. Lipuväljaku ligidale istutati reformatsiooni 500. aastapäevale pühendatud õunapuu ja tamm eestluse elujõu tähistamiseks. Samasse kompleksi on kavas panna mälestuskivi kirjaga „Kõigile, kes on võidelnud või kannatanud vabaduse nimel“.

18. juunil tähistasime pööri-aega ning püha Ristija Johannese sünnipäeva jumalateenistuse ja kontserdiga „Pööriöö“. Orelit mängis Merje Vahula, trombooni Aabi Ausmaa; Karl Madis laulis, mängis kitarri ja altsaksofoni. Esines meeskvartett Rotalia Haapsalust. Kontserdi järel tehti ajaloolase Mati Mandeli juhendamisel matk mööda Lõuna-Läänemaa ajaloolisi paiku.

19.–22. juunil uurisid teadlased Karuse kiriku kantsli- ja altariskulptuure. See oli üks osa uurimisprojektist „Christian Ackermann – Tallinna Pheidias, ülbe ja andekas“. Neid päevi kirjeldab Eesti kunstiakadeemia professor Hilikka Hiiop oma blogis (<https://christian-ackermann.tumblr.com/>): Olime uurimisrühmaga Karuse kirikus, kus kantsli- ja altarifiguuride kõrval võtsime

Maksu- ja tolliameti röntgenipalat on sisse seatud Karuse kiriku kabelisse, kus spetsialist Priit Laatre valgustab läbi Kristuse skulptuuri. PEETER SÄRE

Karuse kiriku 19. sajandi altarile paigutatud Ackermanni skulptuur. HILKKA HIIOP

vaatluse alla ka Lihula kirikust kohale toodud kantsliskulptuurid. Nii Karuse 18. sajandi lõpul ehitatud varaklassitsistlikul altaril kui ka Lihula 19. sajandi II poolel loodud neogooti stiilis kantslil on barokkskulptuurid sekundaarsed – pärit Ackermanni valmistatud kantslitelt. Taaskasutus on ka varem moes olnud! Leiti palju huvitavat materjali. Parim pala oli teadaolevalt ainus originaalvärvides kujuke, nn puto ehk inglisepeake, mis oli peidetud pingirea taha ja nüüd on avatud.

(Loe samal teemal ka Scriptat lk 4–5 – toim)

Samal ajal leidsid kunstiakadeemia tudengid ja neid juhendanud arheoloog Villu Kadakas kiriku põhjaseinast (oletatava) esialgse portaali ehk ukse, mis on hiljem kinni müüritud.

Veel üks kuupäev on meie kogudusele märgilise tähendusega: 6. augustil pidasime üle pika aja leeripüha. Kevadel leppisime kok-

ku sellele päevale ühe leerionnistuse, sellega pidi kõik piirduma.

Suve jooksul aga jõudis kiriku ja koguduse juurde veel inimesi, kes soovisid ennast kirikuga siduda. Kui jõudis kätte kokkulepitud 6. august, oli kirik rahvast täis, pidustusi jätkus hiliste õhtutundideni. Leerionnistuse vastuvõtmiseks oli ennast valmis seadnud ja vajalikud teadmised omandanud juba neli täiskasvanut. Koguduse hooldajaõpetaja Kaido Saak õnnistas nad ja ristis ka ühe väikese ilmakodaniku, Elizabeti.

Aga eks ole nii, et kus on, sinna tuleb ka juurde. Leeripühaga samal päeval soovis üks abielupaar tähistada oma 10. pulma-aastapäeva, lastes end Jumala palge ees laulata pühaks kristlikuks paariks. Üks päev, aga nii palju rõõmu nii asjaosalistele kui ka kõigile kirikulistele!

Meelis Malk

EELK Karuse Püha Margareeta koguduse diakon

EELK Kullamaa Püha Johannese kogudus

90701 Kullamaa, Lääne-Nigula vald, Läänemaa, tel 553 0045 (õpetaja), 554 8813 (juhatuse esimees), kullamaa@eelk.ee. <http://eelk.ee/kullamaa>
Koguduse õpetaja Lembit Tammsalu, juhatuse esimees Ants Lipu, tel 527 3594. Kantselei avatud K kl 11–14
IBAN EE881010602003964007 (SEB)
Jumalateenistus igal pühapäeval kl 11

Lembit Tammsalu pühitseb Kullamaa kalmistu ette püstitatud Artur Kasterpalu ja Eero Veiderma mälestuskivi.

KOGUDUSE FOTOKOGU

Pöördeline aasta koguduses ja omavalitsuses

Selle aasta üks tähtsamaid sündmusi koguduse elus oli uute juhtorganite korraline valimine. Kogudus sai uue juhatuse ja nõukogu, valiti sinodisaadikud ja revident.

Juhatuse kuuluvad Ants Lipu (esimees), Margus Jehe, Hillar Vessart ja Hannes Smitt. Nõukogu liikmed on Ülle Kollo, Ants Lipu, Hannes Smitt, Merike Strööm, Lembitu Tverdianski, Tiina Silk ja Kersti Lipu ning asendusliikmed Helga Vahi ja Maire Tiitus. Sinodisaadikud on Maire Tiitus ja Ülle Kollo, asendusliikmed Helga Vahi ja Tiina Silk. Revidendiks valiti Ülle Kollo.

Töö lõpetanud juhtorganite suuremad ettevõtmised olid kiriku uste vahetamine ja kogudusemaja remont, aga ka kiriku ja kogudusemaja ümbruse eest hoolitsemine.

Pidulik sündmus oli koguduse esmamainimise 650. aastapäeva tähistamine 2014. aastal ja sellel puhul „Kullamaa kihelkonna ajaraamatu” väljaandmine. Valmistusime selleks sündmuseks

Aasta 2017

2. veebruar. Kullamaad külastasid Eesti piibliselti peasekretär Jaan Bärenson ja Saksa piibliselti rahvusvaheliste projektide juht Horst Schauembrand abikaasaga. Vallavanema vastuvõtul ja vestlusringis vahetati infot ja arutati koostööd.

24. veebruar. Kullamaa vallavalitsus tunnustas koguduse juhatuse aktiivset liiget Merike Strööm Kullamaa vapimärgiga.

Märts. Koguduse juhtorganite valimised.

31. märts. Lääne praostkonna sinod Kullamaal.

Aprill. Märjamaa arboristid võtsid kirikuaiaist maha kaheksa ohtlikku puud, enamaks ei olnud raha. Raha tuli muinsuskaitseametilt.

5. mail sai koguduse õpetaja Lembit Tammsalu kaitseleidiu Lääne maleva kaplaniks.

17. juuni. Kullamaa valla 25. aastapäeva puhul sai koguduse nõukogu liige Kersti Lipu Kullamaa vapimärgi.

22. juuni. Kullamaal tähistati reformatsiooni 500. aastapäeva.

30. juunil andis kirikus kontserdi Henry Laks.

5. augustil andis kirikus kontserdi Estonia seltsi segakoor Heli

Jürgensoni juhatusel. Flöödil saatis Leelo Valdsaar, soolot laulis sopran Leila Roos, muusikaline juht oli Maaja Roos.

Juunis-juulis-augustis osales kogudus Teeliste Kirikute projektis, kiriku ukсед olid nädalavahetuse ti teelistele lahti. Aitäh kõikidele vabatahtlikele, tänu kellele oli kirik avatud.

11. augustil oli kirikus Tallinna XXXI rahvusvahelise orellifestivali kontsert. Esines Agnieszka Komecka.

20. augustil osales koguduse organist Ivi Küla Haapsalus korraldatud lamaratonil.

1. oktoobri tänujumalateenistusel tänas kogudus oma eelmist õpetajat Ants Leedjärve ja tema abikaasat organist Tooni Leedjärve pika ustava teenimise eest. Nad tulid Kullamaale oktoobris 1977. Öhtul andsid rahvusvahelise muusikapäeva raames kirikus kontserdi organist Andres Uibo ja kontratenor Ka Bo Chan.

8. oktoobril, rahvuspäeval, pühitsetes Lembit Tammsalu kalmistu ette püstitatud mälestuskivi Artur Kasterpalule ja Eero Veidermale.

Novembri alguses oli kogudusemaja saalis sanitaarremond: värviti seinad ja korratati elektrisüsteemi.

pikalt, selle järelkajad ulatuvad veel aastate taha.

Uute juhtorganite tööpöld on samuti lai. Kiriku katuse restaureerimiseks on projekt, nüüd on vaja leida rahastus. Võib liialdamata öelda, et tegemist on n-ö sajandi ehitusega. Kogudusemaja vajab edaspidigi remonti.

Täna töö lõpetanud juhatust ja nõukogu armastuse eest, millega nad oma tööd tegid, soovin teile rohkem Taevase Isa õnnistust! Uuele juhatusele ja nõukogule soovin: olgu teie teenimine õnnistatud ja kerge!

Lõppev aasta on ajalooline selle poolest, et haldusreformiga liitus Kullamaa vald Lääne-Nigulaga. Kogudusel on olnud Kullamaa vallavalitsusega hea ja tõine läbisaamine. Mis tahes mõtte või plaaniga oleme vallamaja uksest sisse astunud, ikka on vastuvõtt olnud positiivne ja kaasamõtlev. Täna vallavalitsust ja volikogu, et olete väärtustanud ja armastanud oma kodukirikut!

Lembit Tammsalu
koguduse õpetaja

EELK Lihula Eliisabeti kogudus

Tallinna mnt 11, 90303 Lihula, Lääneranna vald, Pärnumaa, 5691 5347 (õpetaja), lihula@eelk.ee
Koguduse õpetaja Kaido Saak, diakon Meelis Malk, juhatuses esimees Raili Küttmann
IBAN EE03220001120076599 (Swedbank)
Jumalateenistus pühapäeviti kl 11

Kirikut ehitades ehitame iseennast

Looja õnnistuse toel on lõppeval aastal olnud tavapärase kõrval ka parasjagu uut ja põnevat. Eks see nii ju olegi – kiriku roll on alal hoida aegumatuid väärtusi, teisalt elab kogudus muutuv maailmas, mis pakub uusi ülesandeid ja võimalusi.

Nagu tavaks, alustasime jaanuaris uut aastat Lihula koguduste ühiste jumalateenistustega. Seekord pidasime teenistusi muusikakooli saalis. Esimesel teenistusel tõi muusikalist külakosti ansambel Reinaru Vennad Lääne-Nigulast, Joel Reinaru pidas ka sütitava, paljudele noortele hinge läinud jutluse.

Aasta alguses valisime kogudusele uued juhtorganid. Et kogudus ajab oma ajutat asja ajalikus maailmas, nõuab see mitmesuguste annetega inimeste tuge. Suur tänu kõigile, kes järgmiseks neljaks aastaks selle vastutuse enda kanda võtsid! Suvel töid Lihula muusikapäevad kirikusse mitu suurepärasest kontserti. Igal pühapäeval olid meie pühakojade ukseid palvelistele avatud ja ka Issanda õnnistuse otsijaid jagus igale teenistusele.

Ent iga aasta toob ka midagi uut. Nii täitus kirikuaed ühel

Vaade Lihula kirikule.

maipäeval politseinikega – pidasime koos Lääne prefektuuriga emadepäeva.

Vajalik töö oli käärkambri remont. Värvisime seinad, remontisime küttekolde ja korstna. Väikesele kogudusele oli see töö päris paras katsumus. Saime endale sooja hubase talvekiriku ja sobiva suurusega kooskäimiskoha, teisalt aga on kiriku ehitamine alati midagi enam kui pelgalt kivide ladumine. Kirikut ehitades (ja parandades) ehitame ka iseend Looja näo järgi loodud inimesena. Tähistame jätkuvalt Eesti vabariigi sajandat sünnipäeva ja olgu see valminud palvekamber ning seal tõesvad palved meie väike kingitus Eesti isamaale!

Jõuluõhtuks kütame kiriku jälle soojaks ja kohtume taas. Suur tänu kõigile headele kaastöölisele ja annetajatele, kelle toel võime uue aasta radadele julgelt vastu minna!

Kaido Saak

Lihula koguduse õpetaja

ARVO TARMULA

Pärast teenistust musitseeris Lihula muusika- ja kunstikooli džässbänd Junior Danceband. TUULI RAAMAT

Omamoodi emadepäev Lihulas

12. mail tähistasid politseinikud koos Lihula koguduse ja Lihula rahvaga emadepäeva kontsertteenistuse ja kohvilauaga.

Eesti politsei on võtnud suuna olla rohkem kogukonnakeskne, et koos probleeme ennetada ja hoida kogukonna ning politsei vahel häid suhteid. Seepärast otsustas Lääne prefektuur korraldada emadepäeva kontsertteenistusi eri paigus. Lihula valisime esimeseks, sest Lihula on igast ilmakaarest vaadates Lääne prefektuuri keskpunkt.

Kontsertteenistusel teenisid kaasa Lihula muusika- ja kunsti-

kooli õpilased ning õpetajad, politsei ameti orkestri puhkpillikvintett, solist Altan Karp (bariton); Karuse koguduse diakon Meelis Malk ja prefektuuri kaplan Tuuli Raamat.

Osalejaid oli 60 ringis. Õhkkond oli meeldiv, kuigi ei ole tavaline, et maakirikus on paraadvormis politseinikud, ühise eesmärgi nimel ühendavad jõud kirik, politsei ja vald. Pärast teenistust oli kirikuõue kaetud kohvilaud, musitseeris Lihula muusika- ja kunstikooli džässbänd Junior Danceband, juhendaja Mati Põdra.

Tuuli Raamat

Lääne prefektuuri kaplan

EELK Lääne-Nigula Püha Nikolause kogudus

Nigula tee 1, 90807 Lääne-Nigula vald, Läänemaa, tel 479 6658, laane-nigula@eelk.ee, www.eelk.ee/laane-nigula
Koguduse õpetaja Leevi Reinaru, juhatuses esimees Tiina Võsu. Jutlustaja Kristo Hüdsi, õpetaja abilisest Joel Reinaru ja Margus Pootsmaa
IBAN EE491010602004146002 (SEB)
Jumalateenistus pühapäeviti kl 12

Vihmane perepäev rabas

14. oktoobril käis Lääne-Nigula peretöö toimikond Valgejärve matkarajal.

Matkapäeval sadas lausvihma ja esialgu oli mõtte matk ära jätta. Siiski oli huvilisi, keda vihm ei heidutanud, ja nii me ennelõunal Valgejärve õpperajal teele asusimegi. Osalejaid oli kaksteist, neist ligi pooled lapsed. Meile oli seltsiks ka üks tubli koer Ellie. Esmalt kulges

tee metsa vahel, seejärel jõudisime Valgejärve äärde. Üle järve vaadetorni juurde viib 1,2 kilomeetri pikkune laudtee.

Vaadetorni juures tegime kosutava pausi. Kinnitasime keha, puhkasime jalga, tegime mõned pildid ja kuulasime lugu kadunud pojast. Tagasi kõndisime tulnud teed pidi, pisut aega veetsime ka raja alguses oleva Järveotsa järve ääres. Kuigi

vihma sadas ja rada oli äärmiselt vesine, oli matk väga tore. Kõik osalejad olid tublid ja tundus, et vihmasest ilmast hoolimata olid näod rõõmsad ning tuju hea.

Koju jõudes oli väsimus jalgades, kuid rõõm ja tänu südames, et matk siiski toimus. Oleme Jumalale tänulikud tema imelise loodu eest, mida saame avastada ja imetleda.

Jane Hüdsi

Vihmane, aga lõbus perepäev Nis-
si vallas Valgejärve matkarajal.

KRISTO HÜDSI

Järg lk 16

Lääne-Nigulast lühidalt

19. veebr. Noorte jumalateenistus, koguduse nõukogu koosolek.

24. veebr. Eesti vabariigi aastapäeva palvus, mälestushetk vabadussõja ausamba juures.

9. märts. Lääne-Nigula koguduse ja valla ühisnõupidamine Piirsalus.

16. aprill. I ülestõusmispüha leerilaste ristimise jumalateenistus.

23. aprill. Pannkoogihommik noortele peredele, nukuteatri Talke etendus.

30. aprill. Eda Sahharova muusikaagentuuri lauljate kontsertteenistus kirikus.

6. mai. Talgupäev kirikuaias.

14. mai. Reformatsiooni 500. aastapäeva õunapuu istutamine kirikuaias.

19.–20. mai. Pühapäevakooli laager Lääne-Nigulas.

1. juuni. Lääne-Nigula koguduse ja valla ühiskomisjon.

4. juuni. I nelipüha, noorte leerikursuse leeripüha, ristimispüha.

8. juuni. Diakooniarühma väljasõit Rakvere kogudusse, kohtumine praost Tauno Toompuu ja koguduse esindajatega.

16. juuni. Koguduse jutlustaja Kristo Hüdsi lõpuaktus usuteaduse instituudis.

16.–18. juuni. Koguduse rühm Raahes Kylväjä misjonipäevadel.

18. juuni. Noorte jumalateenistus.

24. juuni. Sumuaiapäha Leediküla ja Vedra kalmistul.

30. juuli. Kontsertjumalateenistus, 35 aastat õpetaja ja organisti tööd Lääne-Nigulas.

3.–8. aug. Fambachi koguduse noortelaager Lääne-Nigulas.

6. aug. Rahvusvaheline noortejumalateenistus.

20. aug. Koguduse esindus Haapsalus koraalimaratonil.

3. sept. Rootsi Hakarpi koguduse rühm Lääne-Nigulas, jumalateenistusel jutlustas õp Karl Christiansen.

7. sept. Lääne-Nigula koguduse ja valla ühisnõupidamine Piirsalus.

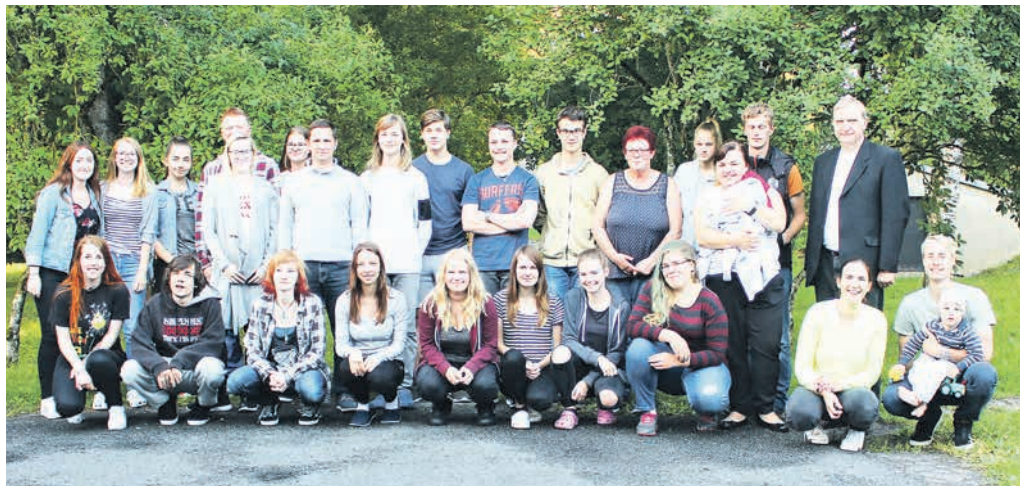
1. okt. Hõbeleeri jumalateenistus.

8. okt. Lõikuspüha jumalateenistus, koguduse koosviibimine.

14.–15. okt. Ansambli Doxa väljasõit Räpina kogudusse.

21. okt. Koguduse rühm Keilas kirikupäevadel.

4. nov. Talgupäev kirikuaias.

Lääne-Nigula ja Fambachi koguduse noored väljasõidul.

ERAKOGU

Tulid külalistena, lahkusid sõpradena

Augusti alguses külastasid meid Fambachi koguduse üheksa noort koos koguduse õpetaja Michael Glöckneri ja noorsootöötaja Helga Reinhardtiga. Sõprusuhted Lääne-Nigula ja Fambachi kogudusega said hoo sisse 2015. aasta suvel, mil saksa noorterühm väisas Eestit. Mullu suvel käis väike rühm Lääne-Nigulast Saksamaal, sel suvel tervitasime sõpru oma kodus.

Nädalasse mahtus uute kohtade avastamist, piiblitunde, kakskeelse jumalateenistuse ettevalmistus ja põnevaid diskussioone, aga ka matkamist Eesti imelises looduses.

Saksa noorte sõnul jäid neile enim meelde meie väike kodulinn Haapsalu, Tallinn oma rikkaliku ajaloo, Peraküla külastuskeskus ja suplus Läänemeres. Klaasikunstnik Urve Sikemäe käe all õpiti klaasi

lõikama, saadud tükkidest meisterdati aknaunistuseks lilleõis.

Pärast meeoleukat noorteõhtut, kus noorte päritolu ja emakeel ei mänginud mingit rolli, tõdeti, et ühevanustel noortel nii Eestis kui ka Saksamaal on ühesugused küsimused. Saame rõõmustada, et noored otsivad oma küsimustele vastuseid kiriku juurest!

Tuuli Varik

Koguduse koolis uuritakse koos jumalasõna

Lääne-Nigula koguduses on koguduse kooli ajalugu pikk. Eesmärk on anda koguduse liikmetele võimalus pühapäevase jumalateenistuse kõrval osaleda ka jumalasõna ühises uurimises ja palveosaduses.

Kursuse teemad annavad osalejatele teadmisi ja oskusi, et teenida Jumalat ja viia evangeeliumi edasi arusaadavalt ning armastuse vaimus. Ühtlasi julgustatakse osalejaid ise elama selle rõõmusõnumi najal

Püha Vaimu väes. Peamine materjal pärineb „Kasvuaja“ koolituselt, mida korraldab EELK misjonikeskus. Aastane kursus on jagatud kaheks tsüklikliks: üks jaanuarist aprillini, teine oktoobrist detsembrini. Sel ajal kohtume iga kahe nädala tagant.

Koguduse kooli osadusrühmas on keskmiselt 6–7 inimest. Praegu on meie grupil käsil teema „Räägime Jumala armastusest“, see on jagatud huvitavateks piiblitundi-

deks ja seminarideks. Piiblitunnid aitavad osalejatel piibli põhjal mõista, miks ja kuidas nad saavad olla Jumala saadikud. Seminarid juhendavad selgelt ja konkreetsetel tegelikus elus evangeeliumi edasi viima.

Koguduse kooli eestvedajad on koguduse vabatahtlikud töötajad Agne Viilma ja Kristo Hüdsi. Kutsume kõiki huvilisi osa saama!

Kristo Hüdsi

Meie eestpalvekogudus Räpinas

Natuke sombusel 14. oktoobri hommikul alustasime väikese rühmaga teekonda Lääne-Nigulast Räpinasse Põlvamaal.

Igal pühapäeval mõtleme kirikupalves oma sõpruskogudustele Soomes, Rootsis, Saksamaal ja Eestis Kuussaares. Sel aastal lisandus meile loosi tahtel eestpalvekogudus Räpinas. Kui sõpruskogudustega oleme igal aastal kohtunud, siis Räpina oli paljudele vaid nimi.

Teel külastasime Tartus Pauluse imekaunist kirikut, kristliku kirjanduse raamatupoodi ja remonti

ootavat Tartu Maarja kirikut. Õhtuks jõudsime Räpina koguduse diakooniamajja, kus ootasid meid koguduse liikmed ja õpetaja Urmas Nagel, kes pidas meile palvuse. Organist Kristiina Nagel juhtis tutvumisringi.

Pühapäeval teenisime jumalateenistusel kaasa Lääne-Nigula koguduse ansambliga Doxa. Jutluse pidas õpetaja Leevi Reinaru. Kogesime ühist osadust, enne armulauda üksteisele õnnistust ja rahu soovides olid juba mõned inimesed meile tuttavad. Jumalateenistuse

järel tutvustas Urmas Nagel meile kiriku ja koguduse ajalugu.

Räpina kirikus oli kodune tunne, sest ka Lääne-Nigula kirikus on pastelsed värvitoonid ja kaheosaline altar ning meie mõlema orel on valmistanud orelimeister Terkmann. Pärast lõunasööki tutvustati meile veel Räpina linna ja siis algas pikk kodutee. Jumalaga jättes jäi idanema mõte: kohtumiseni varsti Läänemaal Lääne-Nigula koguduses!

Tiina Võsu

juhatuse esimees

Pastoraat sai toetajate abiga osaliselt uue plekk-katuse

ERAKOGU

EELK Martna Püha Martini kogudus

90601 Martna, Lääne-Nigula vald, Läänemaa, tel 479 2682, 5809 3633 (õpetaja), martna@eelk.ee, www.eelk.ee/martna
 Hooldajaõpetaja Küllike Valk
 Juhatuse esimees Anu Huusi
 Kantslei avatud teisipäeval kl 10–14
 IBAN EE051010602003962009 (SEB)
 Jumalateenistus kuu 1. ja 3. pühapäeval kell 13 ning kirikupühadel

Laagri esimesel päeval matkati Kuluse hiiumummuga mäele.

KOGUDUSE FOTOKOGU

Lastelaager Martna moodi

Lastelaager on Martna koguduses olnud ikka oodatud suvine ettevõtmine. Alguses olid meile suureks abiks Hille sõpruskogudus Rootsis ja sealne muusikatöö juht Marianne Hein-Nordström, kes on Martnast pärit ja käib sageli kodukandis.

Meie laager on eriline selle poolest, et lapsed lähevad pärastlõunal koju tagasi ja tulevad hommikul taas kokku. Laagripäeva mahuvad rännakud, seiklused ja meisterdamised, ühine võileiva- ja morsiaeg.

Kui jaanipäeva paiku ei olnud veel kindel, kas ka tänava lastelaagrit korraldame, siis staažika laagrilise Hendriku küsimus „Millal siis laager tuleb?“ pani rattad käima.

Selle suvelaagri esimene päev, 24. juuli veedeti matkates ja avastades. 15 last ja 3 täiskasvanut

said kogudusemaja juures kokku, võtsid reisipaunad õlale ja alustasid marssi Martnast välja muinasaegsesse ohvripaika Kuluse hiiumummuga mäele. Seal ootasid meid juba väike lõke ja mängud. Pidasime piknikku, süües porgandeid ja herneid ning grillides vahukomme. Suure kivi peale oli tõmmatud valge lina, sinna said lapsed kirjutada hernekaunadega oma nime. Otsisime metsast huvitavaid asju ja leidsime „mammuti lõualuu“. Looduslikust materjalist meisterdasime unenäopüüdjaid, uurisime puid.

Teine päev oli kodusem. Käisime kirikus ja meisterdasime kogudusemaja ees tekkidel savist „usku, lootust ja armastust“.

Kolmandaks päevaks oli laagriliste hulk kasvanud juba üle kahekümne ja seekord sõideti Kullamaa valda. Leila külas on

kahe hollandi autismispetsialisti suvekodus tunde- ja emotsiooniaed. Seal oli väga põnev! Lastele tutvustati aeda rajatud mängutegevuse-toimetamise keskusi. Oli hirmunurk, muusika tekitamise/kuulamise nurk, prantsuse kohviku nurk, oli mediteerimispaik, igasugu kiikedel sai kiikuda. Omanike sõnul said ka nemad uue kogemuse jälgides, kuidas nautivad keskkonda täiesti tavalised lapsed. Seni olid nad töötanud erivajadustega inimestega. Kõige lõpuks said lapsed kammida poni Villut ja temaga aias ringi jalutada.

Lapsed olid ettevõtmistest vaimustuses, lapsevanemad rahul ja korraldajad õnnelikud.

Järgmiste kohtumisteni järgmistel suvedel!

Aire Aljaste
 Martna vabatahtlik
 lastetöötaja

Esimene lõikustänupüha sügislaot osutus menukaks

Martna kiriku parklas oli 1. oktoobril esimest korda Martna valla ajaloos sügislaot.

Idee sündis Martna MTÜ Igapäevakeskuse eestvedajal Anu Ranklal ja kirikuõpetajal Küllike Valgul mõni nädal varem. Kibekiiresti paluti vallalt avaliku ürituse pidamiseks luba, kujundati ja paljundati kuulutus, suheldi kohalike väiketalunikega. Mõte pälvis suurt huvi.

Hoogsalt hakati tegema laadale reklaami meedias, jagati flaiereid ja tehti ka suusõnalist teavitust. Laadapäeva hommikulgi ei olnud veel päris selge, kui palju tuleb kauplejaid. Polnud ka teada, kui palju tuleb uudistajaid/ostjaid, sest selline sügislaot oli ju üle aastate esimene.

Sügislaot algas kell 11 ja selleks ajaks olid kauplejad kohal – neid oli üle ootuste palju! Üle ootuste palju oli ka huvilisi, nii kohalikke Martna inimesi kui ka kaugemalt – Haapsalust, Ristilt jm.

Kaubeldi liha ja vorstiga, pakuti suitsukala ja küpsetisi, käsitööd ja aiasaadusi, mahlu ja mahlajooke. Uue omaniku leidsid mänguasjad, mida lapsed ise kaubaks pakkusid. Kirikuõpetaja keedetud kaks suurt potitait kuuma suppi kadus kui imevael. Kiideti ürituse korraldajaid ja loodeti, et sellest võiks saada traditsioon. Tehti ettepanek, et ka kevadel võiks Martnas laota pidada.

Sügislaoda lõpetasid Martna kirikus lõikustänupüha jumalateenistus ja kõrgel tasemel kontsert, mille andsid organist, helilooja ja produtsent Andres Uiibo ning kontratenor Ka Bo Chan.

Kontserdi lõppedes vahetati muljeid, aeti rõõmsat ja tänulikku juttu kirikukohvi juues, pirukaid, kringleid, värsket koduleiba ja heeringavõileibu süües.

Reelika Toom
 Martna Püha Martini
 koguduse liige

EELK Mihkli Miikaeli kogudus

88421 Mihkli, Lääneranna vald, Pärnumaa, 5691 5347 (hooldajaõpetaja), mihkli@eelk.ee, www.eelk.ee/mihkli
Koguduse hooldajaõpetaja Kaido Saak, diakon Meelis Malk, juhatuse esimees Targo Pikkmeets
IBAN EE531010902000832007 (SEB)
Jumalateenistus kuu 2. ja 4. pühapäeval kl 14

Eesti 100. sünnipäeva puhul avati Mihkli pastoraadi ees mälestuskivi, peaminister Jüri Ratas istutas ühele poole kivi tamme, teisele poole istutas peapiiskop Urmas Viilma õunapuu.

TOOMAS MAARAND

Eesti vabariigi juubelipidu algas Mihkli kirikust

Tänavu 12. aprillil möödus sada aastat päevast, mil Venemaa ajutine valitsus liitis Liivimaa kubermangu eestikeelse osa Eestimaa kubermanguga. Selle otsuse taga olid eestlaste surve ja meelevaldused Petrogradis. Kui mujal jooksis tollane kubermangupiir kihelkonnapiire mööda, siis Mihkli kihelkond oli ainus, mida poolitas 1917. aasta 12. aprillini Liivi- ja Eestimaa kubermangu piir.

Saja aasta möödumist eestlaste asualade ühendamise tähistati 12. aprillil Mihklis suurejoonelise tänujumalateenistuse ja kontserdiga. Kohapeal olid ja kõne pidasid peaminister Jüri Ratas ja peapiiskop Urmas Viilma.

Rahvusmeeskoor (dirigent Mikk Üleoja) esitas Veljo Tormise, Villem Kapi, Konstantin Türnpu, Eduard Tubina ja Gustav Ernesaksa loomingut. Esinesid Lihula naiskoor Leelo, Lihula meeskoor ja kohalikud noored.

Mihkli kirik

Lääne-Eesti üks vanemaid kirikuid ehitati 13. sajandil Soontagana muinas kihelkonda.

Väidetavalt oli Mihkli kiriku esimene preester Läti Henrik, kelle määras kihelkonnavaimulik Soontaganasse paavsti legaati Modena Wilhelm, kes käis siin 1225–1226 ja keda saatis tõlgina „Liivimaa kroonika“ kirjutaja.

Pärast Põhjasõda poolitus Mihkli kihelkond Eesti- ja Liivimaa kubermangu vahel.

2011 puhastati kiriku võlvidepealset, eemaldati ligi 300 t mulda, paekivid, mõrdi- ja katusekivide tükke.

2012 pandi uus kivitatus kirikule ja tallile-tõllakuurile, kuhu kavandab kogudus kihelkonnamuuseumi.

Andmed: Pärnu Postimees

Enne jumalateenistust asetasis peaminister Jüri Ratas jt pärjad vabadussõja ausamba jalamile. Mihkli vabadussammas on üks väheseid, mida ei hävitatud, vaid maeti maha, et see õigel ajal taas üles kaevata.

Peapiiskop Viilma mõõnis, et Mihkli kirik on kestnud 800 aastat ja kuigi pühakoda on veidi kulunud välimusega, on see kõige kestlikum

hoone kunagisel kubermangupiiril. Paaritunnise liturgia ja kontserdi järel avati Eesti 100. sünnipäeva puhul mälestuskivi, peaminister ja peapiiskop istutasid kahele poole kivi tamme.

Pastoraadi ette platsile oli toodud maakivi, mis seisib kirikuaia lähedal ja mida kutsuvad rahvas Henriku kiviks, kuigi seos siinse esimese pastori ja „Liivimaa

kroonika“ autori Läti Henrikuga pole selge. Kivil on plaat EV 100 logo ja kirjaga „Eesti Vabariik 100 Mihklis 12.04.2017“. Sellise plaadi saavad kõik külad, kus „EV 100“ üritus toimub, aga Mihkli plaat on number üks.

Pidulikust sündmusest võtsid osa sadad inimesed, teiste seas president Arnold Rüütel, riigikogu ja valitsuse esindajad, piiskopid Tiit Salumäe ja Andres Põder, Pärnu maavanem Kalev Kaljuste ja Lääne maavanem Neeme Suur.

Tänujumalateenistus Mihkli kirikus juhatas sisse Eesti 100. sünnipäeva tähistamise. Sünnipäeva avaüritus oli esimesel ülestõusmispühapäeval, 16. aprillil, mil rahvatulnal piki kubermangupiiri läänerrannikult Peipsini osales tuhandeid inimesi.

Lehte Ilves

Pärnu Postimehe ja Lääne Elu põhjal

EELK Märjamaa Maarja kogudus

Pärnu mnt 26, 78301 Märjamaa, Raplamaa, tel 511 8419, marjamaa@eelk.ee, www.eelk.ee/marjamaa
Koguduse õpetaja Illimar Toomet, juhatuses esimees Neeme Laurits
Kantslelei avatud K, N kl 10–13, pühapäeviti enne ja pärast jumalateenistust
IBAN EE942200221045598835 (Swedbank), EE651010802004844007 (SEB)
Missa pühapäeviti kl 11, kolmapäeviti kl 18.30, esmaspäeviti, teisipäeviti, neljapäeviti ja reedeti kl 7.30

Vabadussõja ainulaadne mälestusmärk sai 85

Pühapäeval, 10. septembril tähistasime mälestusmärgi pühitamise 85. aastapäeva. Missale kirikus järgnesid pargade asetamine, perepäev ja ajalooengud kogudusemajas. Ajalooapäeva algatas Heiki Magnus kaitseliidu Lääne malevast, seda aitasid korraldada Rapla malev, naiskodikaitse Rapla ringkond, Märjamaa vald, Eesti vabadusvõitlejate liit ja Eesti endiste metsavendade liit.

Teist sellist vabadussõja mälestusmärki, mis ühtlasi on kirikuaia värav, Eestist ei leia. Kui mälestusmärki 1925. aastal kavandama hakati, tegi toonane koguduse õpetaja Jaan Lääne ettepaneku ehitada see viletsas seisukorras kirikuvärava asemele. Esiksi tegi Orgita küla mees Johannes Visner, töö tegi tema vend Otto Visner koos sama küla meestega.

Mälestusmärgi pühitses 11. septembril 1932 praost Gustav Haller koos Vigala koguduse õpetaja Ferdinand Jürgensoniga. Veel praegugi kostab praost Halleri jutlus asjakohaselt: „Waenlane ei tungi meile praegu küll mitte mõõkade ja püssidega, küll aga püüab ta äramürgitatud waimumõõgaga meie kodumaad omale wõita, sopakirjanduse läbi rikkudes rahwa kõlblusetunnet ja jumalawastaste kirjade ja kõnedega püüdes ära segada ja ära häwitada tema usuolu. Ta püüab meid uskuma panna, et Jumalat ei ole olemas, sest kus Jumalat enam ei austata, seal ei austata ka mitte wanemaid ega ülemaid, ja kus neljat käsku enam ei peeta, seal ei wõi ka rahwa käsi hästi käia ega ta kaua elada rahus oma kodumaal, seal on waenlasel kerge ta ära wõita.”

Vabadussõja mälestusmärgi taustal kõneleb vabadusvõitlejate liidu juhatuses esimees Tiit Pöder.

REET SAAR

Mälestusmärgi esiküljel on kaks plaati 122 nimega. Neist 103 langes esimeses maailmasõjas, 18 vabadussõjas, ühe mehe tapsid kommunistid 1924. aasta mässukatse ajal. 1941. aasta sõjasuvel viidi nimetatud kirikusse varjule, kuid hiljem need siiski purustati. Hävitati ka vabadusristi kujutis.

Märjamaa muinsuskaitse seltsi eestvedamisel algas mälestusmärgi restaureerimine septembris 1988. Suure osa tööst tegid ümbuskonna inimesed, vajaminev raha koguti peamiselt annetustena. Mälestussamba taaspühitsemine oli 23. juunil 1989.

Illimar Toomet

Kogudusel on nüüd tuliuus Jumala kiitmise masin

Eesti üks suuremaid orelikunstnike prof Hugo Lepnurm on öelnud, et „orel on üks Jumala kiitmise masin”. Märjamaa Maarja kogudus on nüüd ühe sellise masina võrra rikkam.

29. märtsil saabus kogudusemajja kauaoodatud elektriorel Johannus Ecclesia Choir. Elektrioreliga on tegemist nii palju, et vilede asemel tuleb heli valjuhääldite kaudu arvutist. Ent meie Johannuse orelist kõlab ehtsa orel heli! Selleks on ükshaaval salvestatud vileoreli vilede tekitatud helid. Kombineerides kahel manuaalil ja pedaalidel 26 registrit, saab luua väga mitmesuguseid kõlavärve.

Enamasti pole sellised pillid laos ootel. Ent meie tellimuse täitmine võttis oodatust kauem aega, sest Eestist Riia kaudu Hollandisse saadetud tellimuskiri läks teel kaotsi ja tehases asuti tööle alles veebruari alguses. Lepituseks paigaldas tootja orelil külge nootide ja pedaalide valgustuse, mis muidu käib luksusliku lisavarustuse juurde.

Orelil soetamine sai võimalikuks tänu paljudele toetajatele. Vajaminevast 8000 eurost andis 3000 sõpruskogudus Raahes ja 2000 üks koguduseliige. Kümned annetajad andsid oma panuse advendi- ja jõuluaja jumalateenis-

tuste korjandustel. Seda tuli 725 eurot. Nimelise annetuse tegi 23 inimest, kokku 1350 eurot. Suur tänu kõigile annetajatele!

Tänane ka orelil hankijat IS Music Teami, kes pilli Märjamaale tõi ja üles pani. Neil oli see esimene kord selletaolist instrumenti vahendada. Paar päeva pärast orelil saabumist käisid seda uudistamas Kuusalu muusikakooli inimesed. Sealt kandist on pärit ka prof Lepnurm.

Uus orel kõlab suvel kirikus, talvel kogudusemajas. Tere tulemast kuulama, mis häält „Jumala kiitmise masin” teeb.

Illimar Toomet

LÜHIDALT

Kevadel valiti uus nõukogu ja juhatus

Kevadel alustas uut nelja-aastast tööperioodi koguduse juhtorganite uus koosseis.

12. märtsil valiti nõukogusse Johannes Arjakse (sinodisaadik), Reet Averin, Ulvi Kiisler (revident), Marika Kosubenko, Neeme Laurits, Aet Reinhold (sinodisaadik), Ester Suurkuusk, Rein Toimetaja, Riina Toomet ja Merle Voolaid.

Juhatusse valiti Neeme Laurits (esimees), Reet Averin, Rein Toimetaja ja Teet Tomson.

Koguduse õpetaja kuulub nõukogusse ja juhatusse ameti poolest.

Illimar Toomet

EELK Noarootsi Püha Katariina kogudus

91201 Pürksi, Lääne-Nigula vald, Läänemaa, tel 5194 9461 (juh. esimees), 5649 8724 (õpetaja), noarootsi@eelk.ee, www.eelk.ee/noarootsi
 Hooldajaõpetaja Leevi Reinaru. Õpetaja abiline Margus Pootsmaa, juhatuse esimees Tiiu Tulvik
 IBAN EE2200001120110413 (Swedbank)
 Jumalateenistus kuu 2. ja 4. pühapäeval kl 14

Pastoraadis tegutses suvel käsitööpood ja infopunkt

Mõte pidada suvel käsitööpoodi tekkis sellest, et enda tehtud keeraamika ei tahtnud kodus enam riulitele mahtuda. Laadal teiste käsitöölisega vesteldes selgus, et nad tooksid meeleldi oma tooteid suveks poodi müüki.

Poe asukohaks sobis Noarootsi pastoraat Hosbys. Tutvustasin oma ideed Tiiu Tulvikule ja sain koguduselt heakskiitva otsuse. Vald tegi omalt poolt ettepaneku pakkuda samas kohas ka turistidele infot. Kokkuvõttes toimus kõik väga hästi, mõlemad pooled täiendasid teineteist.

Nüüd tuli hakata mõtet ellu viima. Kirjutasin vallale ettevõtlustoetuse projekti, et värskendada veidi sisustust, soetada riuleid jms. Sõbranna tõi välja oma uhke kangavaliku. Neid sai sätitud laudadele kihiti, nagu oli ennevanasti edukates taludes, et mida rohkem kihte, seda jõukam. Kaup riulitele ja laudadele seatud, olin valmis külalisi vastu võtma.

Ehmatus oli suur, kui ühel päeval avastasin, et ma pole pastoraadis üksi. Minuga koos suvitasid seal hiired, õieti olid nemad vist ikka seal püsielanikud. Rääkis nendega ja palusin käsitööst eemale hoida. Õnneks olid nad sõnakuulelikud ega teinud pahandust.

Suvel Noarootsi pastoraadis käsitööbutiiki pidanud Helja Jõgisman kostitab 13. augustil pastoraadi ees ajaloopäevalisi.

MAIE ARRO

Külalistajate rohkus üllatas mind tõsiselt. Kokku käis pastoraadist ja turismiinfopunktist läbi umbes tuhat inimest. Enim oli peredega eestlasi, siis rootslasi, soomlasi, lätlasi, leedukaid, sakslasi.

Põhiliselt tundi huvi, mis meil on vaadata, kus võiks süüa ja kus on hea ujuda. Palju kiidusõnu öeldi meie kauni looduse kohta. Külalistajaid üllatas pastoraadi hea sei-

sukord, kedagi ei jätnud külmaks laiad originaalsed põrandalauad ja paksud laetalad. Pearuumi roheline barokkstiilis kahhelahi oli eriline imetusobjekt. Huvitavat uurimist pakkus ka pastoraadi püsinäitus.

Mul oli arendav kohtuda inimestega, kes on olnud seotud Noarootsiga – endised sõjapõgenikud, kellele on pastoraat olnud kodu;

kuulda nende lugusid Noarootsist või pastoraadist.

Hea meel on tõdeda, et hästi on tööle hakanud tunnuslause „Avasta Noarootsi!“. Teadlikumad külalistajad astusid sisse ja kohe ütlesidki, et tulid nüüd avastama Noarootsit. Uute avastamiseni ja suur tänu teile, Leevi, Tiiu, Inna ja Maie, usalduse eest!

Helja Jõgisman

LÜHIDALT

Noarootsi kiriku katuse renoveerimine

Aastad teevad oma töö ja mitte ühegi hoone katuse ei pea vastu igavikule. Koguduse raha, Riguldi-Noarootsi kodukandiühingu ja muinsuskaitseameti toetusega saime korda teha pool katust. Avasime kiriku katuse remondiks konto, et igal heal inimesel oleks võimalik anda oma panus Noarootsi kiriku katuse renoveerimise jätkamiseks. Annetada saab: EELK Noarootsi Püha Katariina kogudus, IBAN EE952200221011697414, BIC HABAE2X.

Noarootsi koguduse tähtsündmusi

12. veebr. Koguduse juhtorganite valimised.

29. aprill. Seiklus Noarootsi kirikus „Kirikus on asju...“

6. mai. Evi ja Avo Öveli kuldpulmad.

Juuni–august. Käsitööbutiik ja infopunkt Noarootsi pastoraadis.

9. juuli. Riguldi/Noarootsi kodukandiühingu kodukandi päev ja Rooslepa kabeli taaspühitsemise 10. aastapäeva kontsertpalvus Rooslepas. Esines lastekoor Do-Re-Mi.

19. juuli. Kontsert „Ring ümber Läänemere“ sarjast „Üks kindel linn ja varjupaik“ Rooslepa kabelis.

28. juuli. Tartu Maarja Magdaleena kogudus Noarootsis, õunapuu istutamine, mille saime kingituseks.

12.–13. august. Esbo rootsi koguduse esindus Noarootsis.

13. aug. Ajaloopäev koos kaitseliiduga teemal „Noarootsi Vabadussõja ausamba lugu“.

21. sept. Koguduse vanima liikme Linda Kibuse 94. sünnipäeva tähistamine.

24. sept. Leerimälestuspüha. 75, 60 ja 25 aastat leeriõnnistamisest.

24. sept. Rooslepas nõupidamine kogudusemaja kor-dategemiseks.

8. okt. Lõikustänapüha Noarootsi pastoraadis.

August–oktoober. Noarootsi kiriku katuse lõunapoolse külje renoveerimistööd.

EELK Nõva Püha Olevi kogudus

91101 Nõva, Lääne-Nigula vald, Läänemaa, tel 521 8467 (õpetaja), 562 1438 (juh. esimees), nova@eelk.ee
Koguduse õpetaja Peeter Krall, juhatase esimees Silja Silver. Jultustaja Aino Aarniste
IBAN EE702200001120116909 (Swedbank)
Jumalateenistus kuu 2. ja 4. pühapäeval kl 11

Pärimused ja Püha Olaf

Kohaliku rahvapärimuse järgi onlud Püha Olevi kabel Nõval juba 1200. aastal. Legendid jutustavad, et pühakojat ehitasid tänulikud meresõitjad.

1219. aasta suvel vallutasid Põhja-Eesti taanlased ja see tõi kaasa merekaubanduse hüppelise arengu. 1250. aasta paiku lisati Taani hindamisraamatule kirjeldus mereteest, mis algas Taani saartest ja viis Naissaarele ning Tallinna linnusesse.

Paraku ei toonud Taani ülemvõim meresõitjatele turvalisust, sajandi lõpul läks asi päris hulluks. Kroonikud hakkasid jutustama mereröövlitest, kes valitsesid Rootsi vetest Neeva jõeni. Nad nimetasid end vitaliaanideks ehk vitaliivendadeks.

Vastukaalu sellele korralagedusele hakkasid otsima kaupmehed, kes röövide pärast enim kannatasid. „Die Hanse” nime alla hakkasid

Votiivlaev, st merehädast pääsemise puhul kirikule kingitud laevamudel. KOGUDUSE FOTOKOGU

koonduma võõral maal tegutsevate kaupmeeste ühendused, et turvata koos oma vara. Sellised hanse'd arendasid oma liikmete huvide kaitseks suhteid teiste linnade kaupmeeste ühendustega ja panid aluse hansaliidu tekkele. Hansalaevad vedasid Läänemerele lasti paari või kolme kaupa, sest kartsid mereröövleid. Ründe korral kaitseid lasti laevareisijad, meeskond ja sõdurid.

Koos kaupmeestega jõudis Eesti põhjarannikule ka uskumus Pühast Olafist kui reisivate kaupmeeste ja linnaelanike kaitsepühakust. Tallinna rajati püha Olafi auks pühakoda, mida tuntakse tänini Oleviste kirikuna. Ajalooõrikuis mainitakse 1341. aastal esimest korda ka Olevi gildi, mis esialgu oli kodanikke koondav vaimulik vennaskond ja mis hiljem muutus käsitöölise gildiks.

Ajapikku kogus hansaliit jõudu ja 1400. aastal otsustati hävitada kauplemist häirivad mereröövlid. Läänemerele saadeti piraate jahtima laevad, mis ründasid ka nende tugikohti Põhjamere rannikul. Veristes lahingutes langes palju vitaalivendi, paljud võeti kinni ja hukati. Piraatlus Soome lahel vähenes, kuid ei kadunud. Alles mullu leiti Soome lahe põhjast keskaegne laev, mis uppus 1468. aastal teel

Tallinna. Dokumentide järgi onlud laeva lastiks 10 000 kuldnat jm kuldesemeid.

Võime vaid kujutleda neid sadu õnnetuid merehädalisi ja väheseid õnnelikke, kel õnnestus kas mõnele saarele või meie põhjarannikule jõuda.

Võime ka kujutleda, kuidas nad kaldale jõudes oma pääsemise eest siiralt palvetasid. Et usupuhastuseni oli aega enam kui sada aastat, olid nad kõik katoliiklased, kes pidasid pühakute tuge tähtsaks. Poleks siis ime, et nende mõte esmalt püha Olafi ehk Olevi peale liikus ja et Tallinna Oleviste kõrval said püha Olevi nime endale ka laevatee äärsed pühakojad Nõval, Vormsis ja Pakril. Püha Olevi kirikud on enamasti just tänumeeles püstitatud.

Peeter Krall

Nõva Püha Olevi koguduse õpetaja

EELK Piirsalu kogudus

90902 Piirsalu, Lääne-Nigula vald, Läänemaa, tel 553 0045 (hooldajaõpetaja), 5691 6726 (juhatase esimees), piirsalu@eelk.ee
Koguduse hooldajaõpetaja Lembit Tammsalu, juhatase esimees Maie Hinno
IBAN EE222200001120167631 (Swedbank)
Jumalateenistus kuu 2. ja 4. pühapäeval kl 13.30

Mõeldes Piirsalu kiriku ehitajatele

19. augustil vaatasime tagasi Piirsalu koguduse ja kogu luterliku kiriku ajaloole, saime usukinnitust ja piiskoplikku julgustust.

Kontsertpalvusel teenisid koguduse õpetaja Lembit Tammsalu ja piiskop Tiit Salumäe. Muusikaosa oli erakordselt kõrge tasemega, esinesid bariton Harald Weiler ja organist Anneli Merelaid.

Pärast palvust pühitses piiskop Tiit Salumäe kiriku ehitanud Piirsalu mõisnikule Arthur Gotthard Konrad von zur Mühlenile pühendatud pingi. Ka varem oli kirikuaias sellesarnane istumiskoht, nüüdseks oli pingist järele vaid metallraam. Kevadel otsustas koguduse juhatus pingi taastada.

Piiskop Tiit Salumäe (paremal) ja õpetaja Lembit Tammsalu istutavad reformatsiooni 500. aastapäeva puhul õunapuu. ERAKOGU

Von zur Mühlen (7.06.1820–1.01.1901) oli mees, kes muretses oma inimeste hingeõnnistuse pärast. Tema eestvedamisel ehitati aastail 1859–1863 Piirsallu kivist

kirik. Eeskujuks võttis ta ühe väikese neogooti stiilis kiriku, mida oli oma reisil näinud.

Pinki pühitsedes ütles piiskop Salumäe: „Kogudus elab inimeste töö kaudu. Vajame neid, kes ehitavad kirikut nii vaimses kui ka füüsilises tähenduses. Neid inimesi on minevikus ja neid elab meie paremal ja vasakul käel, meie ees ja meie taga. Vaja on märgata kiriku ehitajaid. Õnnitlen Piirsalu rahvast, et olete märganud ja soovite öelda tänu selle pühakojat rajajale. Keegi ei tee pühakoda üksinda, aga keegi peab võtma enda kätte initsiatiivi. Üks selline mees oli Konrad von zur Mühlen.”

Pingi lähedale istutasime reformatsiooni 500. aastapäevale

pühendatud õunapuu. Puud õnnistades ütles piiskop Salumäe: „Reformatsiooni 500. aastapäeva rõõmsates värvides logo – haljendav ja ilusaid vilju kandev õunapuu – on meile tuttav sümbol. Martin Lutherile on omistatud ütlus „Kui ka teaksin, et homme on maailma lõpp, istutaksin täna veel õunapuu”. Kuni on elu, kuni on maailm, oleme kutsutud uskuma ja lootma, armastama ja rõõmustama, hoidma ja vastutama – Jumala ees ligimese ja loodu eest. Õunad on elava usu viljad; reformatsiooni viljad on mõjud ühiskonna arengule, kultuurile, haridusele jm juba viis sajandit.”

Lembit Tammsalu
koguduse õpetaja

EELK Ridala Püha Maarja Magdaleena kogudus

90411 Kolila, Haapsalu linn, Läänemaa, tel 472 4210, 5809 3633 (õpetaja), ridala@eelk.ee, www.eelk.ee/ridala.
Koguduse õpetaja Küllike Valk, juhatause esimees Ülle Karler
IBAN EE021010022083660008 (SEB) ja IBAN EE912200001120200048 (Swedbank).
Kantslele avatud neljapäeviti kell 15–18. Jumalateenistus kuu 2. ja 4. pühapäeval ja kirikupühadel kell 13

Ridala kogudus istutas oma metsa 11 600 kuusetaime

Ridala kogudus on mitmel aastal münud metsamaterjali, et saaksime pastoraadi hoonet soojustada. Kevadel müüsimel veel natuke männipalki, aga juba selleks, et metsa majandada. Koostöös Läänemaa metsaühistuga koostasime kava, kuidas ja mida kirikumetsa heaks teha. Esimese sammuna tuli ette võtta metsa taastamine – istutada langile 11 600 kuuseistikut. Metsaühistu valmistas langi istutuseks ette, hankis kuuseistikud ja esimese soojade ilmadega läkski tööks!

Kutsusime appi Ridala põhikooli lapsed. Üleskutsule reageerisid 4. klass ja klassiõpetaja Ene Jundas. Emadepäevaeelse reede hommikul istusidki lapsed koolitrepi, kummikud jalas, mütsid peas ja olid valmis andma oma panust, et meile kõigile jätkuks puhast õhku – metsad on ju kogu planeedi kopsud.

Natuke võsa vahel ragistades ja üle kraavide hüpatel jõudsimegi avarale lagendikule. Metsaühistu mees Arvo Aljaste näitas, kuidas kasutada istutamise „püstolit“, kuidas istikule kõige õigem koht leida, kuidas kannaga muld kinni

Ridala kooli lapsed said tänutäheks loa korjata kirikumetsast maasikaid ja seeni ning kümne aasta pärast võtta endale üks jõulupuud.

KOGUDUSE FOTOKOGU

vajutada ja kolm-neli pikka sammu edasi liikuda, et järgmine puu-juntsu mulda sättida.

See töö polnud üldse kerge, aga lapsed olid väga vaprast ja küllalt on juba paari aasta pärast näha noort sirguvat metsa. Tänutäheks said kõik istutajad koguduselt sertifikaadi, mis annab neile õi-

guse sellest kirikumetsast korjata maasikaid ja seeni ning kümne aasta pärast võtta endaga kaasa üks jõulupuud aastas. Selline lubadus tegi palju nalja eriti õpetaja Enele.

Järgmisel päeval ja veel nädalagi jooksul rassisid metsas koguduse liikmed. Et istikuid oli palju ja meie metsaistutusoskused kasinad, tulid

metsaühistu mehed meile appi ja aitasid kõik noored puud maha istutada.

Suur tänu kõigile, kes kaasa löid! Tulevastel põlvedelgi on nüüd rohelist kulda, mille eest koguduse elujärke parandada.

Küllike Valk

Ridala koguduse õpetaja

Kuld- ja hõbeleeripüha Ridalas

Aasta alguses sain telefonikõne. Helistaja tutvustas, et on Agnes, käinud Ridala kirikus leeris 50 aastat tagasi. Ta päris, kas suvel võiks kõne alla tulla üks kuldleerilaste õnnistamine.

Mis võiks olla toredam leeripühast! Otsisin kirikuraamatud välja ja tõepoolest, 1967 on Ridala koguduse liikmeks võetud kolm noort inimest. Kirikuõpetaja oli toona leerilastest ehk pisut vanem Toomas Paul. Leeripüha meenutamise päevaks sai 30. juuli – kirikukalendris kirkastamise pühapäev. Milline jumalik juhtimine!

Kirikuraamatut sirvides jäi silma, et ka 25 aastat tagasi liitus kogudusega kena hulk ristiinimesi.

Leerilapsed istutavad koguduse õunaaeda õunapuud. MAIT MEISTER

Helistasime läbi kõik, kelle telefoninumber teada.

Võtsin kõne ka Toomas Paulile. Vastas vaoshoitud hää: „Hea, et sa mu kätte said! Olen arsti vastuvõtu ootel, lähen puusaoperatsioonile. Loodan, et operatsioon läheb hästi ja juuli lõpuks olen sedavõrd

taastunud, et saan kantslist jutlustada. Kohtumiseni!”

Leeripüha päeval oli pastoraat rahvast täis. Kuldleerilastest oli kohapeal vaid Agnes Laasimer, aga koguduse kirikuteener Sirje Tarve palus ennastki kuldleerilaste hulka arvata. Tema oli

konfirmeeritud Rapla kirikus rohkem kui 50 aastat tagasi. 1992. aasta kolme leerirühma 27 konfirmeeritust oli rivis 9.

Protsessiooniga kiriku poole minnes peatusime koguduse endise õpetaja Arved Pauli ja tema abikaasa Linda Pauli haul. Leerilapsed asetasid sinna lilled ja küünlad. Küünal süüdati ka igavikku kutsutud leerivenna Lembit Magnuse kalmul.

Pärast teenistust istutasid kuldleerilapsed õunapuuaeda noore õunapuud „Konfetnaja” – järjepidevuse märgiks ja mõeldes reformatsiooni 500. aastapäevale.

Küllike Valk

EELK Varbla Püha Urbanuse kogudus

88201 Varbla, Lääneranna vald, Pärnumaa, tel 553 0045 (hooldajaõpetaja), 503 7796 (juhatusesimees), varbla@eelk.ee
Koguduse hooldajaõpetaja Lembit Tammsalu. Juhatusesimees Lea Lehis
IBAN EE321010902000835004 (SEB)
Jumalateenistus kuu 1. ja 3. pühapäeval kl 13.30

60 aastat leerist

6. augustil tähistati Varbla kirikus 60 aasta möödumist tollaste leerilaste õnnistamisest. 7. juulil 1957 käis leeris 38 leerilast: 17 tüdrukut, 21 poissi. Meid õnnistas Paul Saar.

50 aastat hiljem, 2007, tähistasime kuldleeripäeva. Siis oli kirikuõpetaja Ants Leedjärv, külalisõpetajana teenis Paul Saar, kes lahkus meie seast 2010. aastal. Lahkunud on ka hulk leeriõdesid-vendi, elus peaks olema meid 18, mälestuspäeval oli kohal 10.

Osavõtjaille anti tunnistus ja kingiti piibel.

Leerimälestuspäeva õnnistuse said Elvi Graumann, Maie Lobjakas, Malle Tšeresne, Lehte

Leerimälestuspäev Varbla kirikus.

ENDEL RAUDKIVI

Ehasalu, Edviga Polai, Sirje Kaskla, Elvi Meister, Kalju Põlme, Sulev Mölderikivi ja Endel Raudkivi. On sümbolne, et samal juma-

lateenistusel ristiti viis last – kui vanemad liikmed kaovad, astuvad asemele noored.

Endel Raudkivi

LÜHIDALT

Reformatsioonista Varbla kirikus

Kui peapiiskop Urmas Viilma tegi kevaldel kogudustele ettepaneku tähistada reformatsiooni 500. aastapäeva õunapuu istutamisega, otsustas Varbla kogudus ettepaneku vastu võtta.

Õunapuu istutamine sai teoks 14. oktoobril, lõikustänapühapäeval. Põlvkondade ühendamise puhul tuli meile külla piiskop Tiit Salumäe, kes osales koos koguduse õpetaja Lembit Tammsalu ja Varbla vallavanema Kaido Selbergiga pidulikul tseremoonial.

Õunapuu kinkis Varbla vallavalitsus. Oleme neile selle eest tänulikud. Istutamisele järgnes jumalateenistus koos ristimise ja leerilaste õnnistamisega. Kogudusse lisandus kolm uut liiget. Hea meel on, et meil on uute noorte koguduse liikmete näol tugev järelekasv ja koguduse tulevik seetõttu kindlam.

Marika Sabiin

EELK Vormsi Püha Olavi kogudus

Hullo küla, 91301 Vormsi, Läänemaa, tel 518 7957, vormsi@eelk.ee.
Koguduse õpetaja Ants Rajando, juhatusesimees Malle Hokkonen
IBAN EE942200221017626557 (Swedbank)
Jumalateenistus 2 korda kuus pühapäeval kl 11

Iidne kirik aitab meeles pidada, kes me oleme ja kus on meie juured

Vormsi Püha Olavi kirik on olnud sajandeid koguduse vaimne kodu, aga see pühakoda on armas kõigile, kes peavad seda saart oma koduks või hoolivad siinsest elust. Sellesse hoonesse on jäädvustunud sajandite vältel siin elanud inimeste usk, töö ja armastus.

Marju Lepajõe räägib ühes intervjuus oma isast, loodusteaduste professorist, veendunud ateistist, kellele ometi meeldis oma kodu-kirikus Suure-Jaanis jumalateenistustel käia. Ta püüdis üha leida loodusteaduslikku seletust sellele, miks on kirikus hea olla. Ta arutas, et inimeste lootused ja kannatused on mingil moel kogunenud kirikute seintesse ja selle kaudu ei ole ajalugu enam mõtteline, vaid muutub tegelikuks elumateeriaks, mida inimesel võimalik tunda. Minugi

Vormsi kiriku koorivõlvi maalungud on Eestis ainulaadsed. Maalungute tähendus viitab altariruumile kui paradisi sümbolile, kujunduse juured ulatuvad kesk-aegsele Gotlandile. ERAKOGU

käest on kohalikud ja võhivõõrad küsinud, millest see tuleb, et neil on Vormsi pühakojas nii hea olla.

Kirik koos kirikuaia ehk vana-surnuaia ja kiriku naabruses asuva uuema, 18. sajandil rajatud surnuaia ja saare vanim, keskne

ajaloo- ning arhitektuurimälestis. Kirikust on saanud tänapäevase palverännaku sihtkoht.

Nagu vanade kirikutega ikka, ei lõpe töö neis kunagi. Tulevikus seisab ees pikihoonet katuse lõunakülje remont, sest plekist katte valtsid on aja jooksul väsinud ja lasevad vett läbi. Endiselt on päevakorral sõjaajal Vormsist ära viidud kirikuvara tagasitoomine.

Tuleval aastal tahame hakata taastama kirikuaia ida- ja lõunakülje piirdeaeda. Lääne- ja põhjakülje piirav ajalooline kiviaed on päris hästi säilinud, aga puitpiire, mis enne sõda asus aia lõuna- ja idaküljel, on hävinud. Kindlasti vajavad kirikuaed ja kalmistu korraldiku infotahvli.

Vormsi uuem, 18. sajandil asutatud surnuaed on kuulnud oma üle 300 päikeseristi tõttu. Need Vormsi

talupoegade valmistatud kiviristid on midagi täiesti ainulaadset. Kuigi Vormsi kalmistul ei ole kunagi olnud otsest vandaalitsemist, on ometi põhjust päikeseristide säilimise pärast muret tunda. Need talupoegliku käsitöö meistriteosed on inventariseeritud ja annavad ülevaate väärtusliku pärimusvara säilimisest.

Täna südamest kõiki, kes on andnud oma panuse saare pühakojas ja kalmistu korrastamisse. Saare iidne pärimus ei ühenda meid mitte ainult eelmiste põlvkondade püüdlustega ja tulevaste ootustega. See aitab meil ka tänapäeva üha rahutumas ja elu tõelisi väärtusi unustavas maailmas meeles pidada, kes me päriselt oleme ja kus on meie juured ning mis on viimselt tähtis ja püsiv.

Ants Rajando

Madis Kütt – mees, kelle sõna maksab

Madis Kütt on teeninud nii oma pere, koguduse kui ka sõprade-tuttavate lugupidamise.

ARVO TARMULA

Haapsalu Püha Johannese koguduse juhatuse esimees Madis Kütt pälvis tänavu kevadel suure tunnustuse, ta valiti EELK 2016. aasta juhatuse esimeheks.

Madis Kütt on Haapsalu koguduse liige 1990. aastast, juhatuse esimees on ta olnud juba veerand sajandit, 1992. aastast tänini. Ta on EELK majandusnõukogu ja kirikukogu liige, praostkonna sinodi saadik. Kütt on Haapsalu Nikolai koolis direktori asetäitja majanduse alal.

Juhatuse esimehe korraldada on koguduse majanduselu. Nimetamisväärne on tema panus Haapsalu Jaani kiriku ja kantseleimaja remondi korraldamisse, koguduse igapäevase majandamise ja abiprojektide elluviimisse. Kütt on lahtiste kätega inimene, kes pole ka kogudusekaaslastele oma nõu ja abi keelanud. Ta laulab koos abikaasa Tiinaga koguduse esinduskooris Toomkoor.

„Madis on pühendunud koguduse teenimisele ja kirikutööle,” tunnustas piiskop Tiit Salumäe. „Ka väljaspool kogudusetööd on ta teeninud ära usalduse.” Salumäe sõnul on Kütt koguduses hinnatud

Hea süda ja abivalmid käed

Toru lõhkes ja vett pritsib igale poole! Olen Lätis keset teed, auto läks katki. Talv on ja küttepuid said otsa. Torn on ja puu kukkus tee peale. Madis, saad tulla? Mäletan oma lapsepõlvest mitmeid selliseid telefonikõnesid. Ja seda, et ükskõik kui õine kellaaeg oli – isa läks ja aitas.

Mul on väga vedanud. Elame individualistide ja keerukate kärgperede ajastul. Mina olen aga saanud elada 28 aastat tunde ja teadmisega, et ma pole siin maa peal kunagi üks, ma olen alati hoitud – isa on mu elus nagu kindlus või kalju.

Lapsepõlvest mäletan, et isaga kahekesi veedetud päevad olid mulle pühad. Isa ei käskinud kunagi lasteaieda minna, kui ma seda ei tahtnud, vaid võttis mind tööle kaasa. Sirvisin valge Žiguli tagaistmel isa musta nahast märknikku ja unistasin, kuidas mina olen ka kunagi nii tähtis ja tunnen nii paljusid inimesi.

Lasin koguduse Kooli tänava kantselei trepikäsi puul liugu. Isa on väga suur kasv mees, mina olin pisike – nii sai olla, et ta jõudis mind päris pikalt

sõna otseses mõttes oma peopesale istuma panna.

Muidugi oli isal alati hirmus palju tööd ja veel rohkem muid ühiskondlikke tegemisi. Kodune vastutus jäi paratamatult pigem ema olule. Oma lapse jaoks oli isa aga sellest hoolimata alati olemas. Isegi siis, kui paps jõudis koju alles hilistel õhtutundidel, sai aknal ootamine väärilise tasu, kui ta lubas mul enda kaisus telekast põnevusfilme piiluda ja unne suikuda.

Peopesale ma enam ei mahu, aga tunnen end ikka niisama tugevalt hoitud. Olen täiskasvanud naine, mul on oma pere ja sõbrad, aga olen avastanud, et kui mul mingi mure tekib, siis helistan automaatselt papsile. Ilmaski pole ta mulle „ei” öelnud.

Räägin seda kõike siin, sest minu meelest rakendab isa samasugust lojaalsust, töökust ja altruistlikku headust ka kogukonna liikmena – sõbrana, töötajana, koguduse-, koori- või klubi-kaaslasena.

Isaga on hea tunne koos olla, sest teda ei huvita pealiskaudsed väärtused. Tal on ükskõik, kas teine

inimene on pikk või lühike, paks või peenike, vaene või rikas, must või valge. Vastukarva on talle hoopis kurjus, ülbitsemine ja altvedamine.

Übernurgajuttu ta siis ajama ei hakka, ütleb oma arvamuse otse ja temperamentselt välja. Isa hiigelsuure ja tugeva kere sees tuksub hästi pehme süda – kui teda hoida, kingib ta sulle oma südame ja abivalmid käed, aga kui talle haiget teha, ei unune see kunagi.

On aga veel üks omadus, mis teeb minu isast suurepärase kaaslaste – ta on nii muhe! Isal on hea huumorisoon ja suur teadmispagas. Sellepärast on temaga lihtne ja põnev juttu ajada, mõnus tunne koos olla. Iga väljasõit või koosviibimine läheb lodusamalt, olemine on julge, helge ja soe, kui isa on platsis.

Vaatan oma isale alt üles ja püüan tema pealt õppida inimlikku headust, oskust ja tahet anda endast teiste hüvanguks, hoolida olulistest asjadest kogu südamest ning jätta ebaolulistest hoolimata.

Madiken Kütt
tütar

inimene, aga tal on autoriteeti ka kirikukogus ja majandusnõukogus: „Teda hinnatakse, tema arvamust oodatakse ja sellega arvestatakse.”

Kütt valiti aasta juhatuse esimeheks kaheksa kandidaadi seast. Iga praostkond sai esitada ühe kandidaadi, Küti kandidatuuri esi-

tas Lääne praostkond. Läänemaal on aasta juhatuse esimehe tiitli saanud kaks inimest: Tiina Võsu ja Madis Kütt. **Lehte Ilves**

Jõuluaeg

EELK LÄÄNE PRAOSTKOND 2017

Adventitervitus

Maja ees, milles oma perega praegu elame, on suur pehkinud känd. See puu on olnud enne mahasaagimist nii vana ja võimas, et isegi asfaldiga kaetud kõnnitee serv on kännu kohalt murenenud ja kõnnitee on palju kitsam kui mujal meie tänaval. Känd jäeti ilma meeleva, et ta ajapikku laguneks. Praegu sirgub selle kännu ühest servast 15–20aastane noor sihvakas kask.

100 aasta juubelit tähistava Eesti vabariigi võrse sirgub sügavate juurttega kännust, mida peeti aastakümneid surnud puuks. Ka kaheksa sajandit kristlikke juuri on endiselt tugevad ja asuvad sügaval. Me oleme taastanud Eesti riigi järjepidevuse alusel, see on justkui uus võrse, mis sirgub vanal kännul ja selle all asuvail süga-

vail rahvuslikel juurtel. Me oleme rahvana tulnud läbi mitmetest kannatustest, kaotustest ja ülekohtust, kuid ikka värske võrsena uuesti sirutanud end taeva poole.

Ka vana testamendi prohvet Jesaja kõneleb ühest sellisest võrses: „Aga lisai kännust tõuseb võrse ja võsu tema juurtest kannab vilja.” (Js 11: 1) Lisai oli Iisraeli rahva esimese kuninga Taaveti isa. Lisai kännust sirguva võrse võrdpilt oli prohvetearing Messia, kreeka keeles Kristuse, eesti keeles Päästja sünnist. Kristus pidi prohveti ennustuse kohaselt taastama sellesama kuningriigi, mille rajas Iisai noorim poeg Taavet ja mis Jesaja ajal oli kaotatud.

Sellest kuulutusest möödus ligi kaheksa sajandit ja Jumal täitis oma lubaduse, saates

oma Poja jõululapsena inimeste keskele. Selle sündmuse kordamist jõulupühade tähistamisega me adventiajal igatsedes ootamegi. Sest Jõululaps Jeesus võib teha imet igaühe juures. Tema muudab meie elu nõnda, et uuenenuna – uuestisündinuna – võime sirutada justkui noore võrsena tõelise Valguse poole. Jeesus on enese kohta öelnud: „Mina olen maailma valgus. Kes järgneb mulle, ei käi pimeduses, vaid tal on elu valgus” (Jh 8: 12).

Pöördugem siis kõik maailma Valguse, Jeesuse Kristuse poole!

Soovin Scripta Annalia lugejale õnnistatud adventiaega ja rohkelt indu, julgust ning jõudu Kristuse järgimiseks uuel Issanda aastal 2018!

Urmas Viilma
peapiiskop

Lootus ei küsi usutunnistust

Kohes on käes jõuluaeg. Adventiküünlad loevad päevi aasta suurima püha saabumiseni. Lapsed ja täiskasvanud, vanad ja noored – kõik ootavad millegi suure ja tähtsa saabumist; igaüks just nii, nagu tema südame avarus võimaldab saabuvat vastu võtta. Ma ei tea küll kedagi, kelle hinge jõuluaeg mingil moel ei puuduta, pidagu siis inimene ennast usklikuks või mitte. Sellel on üks lihtne põhjus – lootus.

Inimesel on hädavajadus olla lootusrikas, olgu tema usutunnistus milline on. Lootuse ja lootusrikkuse vastand on lootusetus ja loobumine. Lootusetu loobumine on aga see, mida mitte keegi meist tunda ei taha. Lihtne on lootusetuse rüppe

langeda, eriti kui inimene on oma muredega kimpus, eriti veel siis, kui inimene ei oska või ei julge ennast avada. See on koht, kus need, kes ise usuvad, loodavad ja armastavad, saavad oma abi pakkuda.

Kui hoolikalt ajalehti lugeda ja televisoorit vaadata, hakkab tunduma, et inimkond on hukas ja aina hullemaks läheb. Minul on aga lühikese aja jooksul olnud kaks väga head äratundmise hetke. Üks oli siis, kui ühe haige lapse vanemad pöördusid avalikkuse poole palvega aidata osta väga-väga kallist ravimit. Nad said kiiresti abi, seda oli kordi rohkem, kui nad olid julgenud lootata. Teine hetk oli siis, kui viibisin terve päeva koos noorte inimestega Läänemaa noortekogu osaluskohviku üritusel. Minu juhitud

arutelu teemal, kes peab järgmist, Eesti vabariigi 150 aasta juubelit. Sellel üritusel saad aru, et noorte hoiakud ja väärtused on päris hästi paigas.

Noored vaatavad lootusrikkalt tulevikku, peavad kalliks oma riiki, keelt, kultuuri, koduskohta ja perekonda. Nad on oma mõtetes ja valikutes palju vabamad, kui meie seda olla oskame, samal ajal näevad nad selgelt enda rolli iseenda ja oma rahva tuleviku kujundamisel. Nad on väga hästi teadlikud, et just nemad saavad neidsamu hoiakuid õpetada oma lastele. Need kaks kirjeldatud hetke andsid lootust ja olid suurepärase sissejuhatus jõuluaegadele.

Head jõuluaega soovides lugupidamisega

Neeme Suur
Lääne-Nigula vallavolikogu esimees

Kallid õed ja vennad Lääne praostkonnas!

Ka sel aastal läkitan teile südamlilikuid tervitused Schmalkaldeni kirikuringkonna poolt. Soovin, et Jumala rikkalik õnnistus juhataks teid igal päeval ja et Jumal juhiks teid tema Sõna kuulutamise tees.

Aasta 2017 on eriline aasta. Tähistame Saksamaal ja Eestis 500 aastat tagasi kirikus alguse saanud reformatsiooni. Martin Luther avaldas oma 95 teesi patulunastuskirjade vastu. Paljud inimesed on pärast seda lugenud tema kirjutisi, paljud on kuulnud tema jutlusi ja paljud on laulnud tema kirjutatud laule. See pole aga veel kõik – tema töö muutis maailma.

Schmalkaldeni praostkonnas oleme mitmesugustel ettevõtmistel arutanud, kus paiknevad meie evangeelse kiriku juured. Samuti oleme arutanud teemadel, mis tähendab olla tänapäeval evangeelne. Meil on hea meel, et hulk inimesi on osalenud neil sündmustel ja selle kaudu puutunud kokku kiriku ning Jumala Sõnaga.

Ka Eestis on aset leidnud palju reformatsiooni aastapäeva tähistavaid sündmusi. Kuigi elan Saksamaal, olen nende kajastust jälginud Facebooki vahendusel. Sel moel saan veidike osaleda ka teie ettevõtmistes.

Eriliselt rõõmustan selle üle, et tugevnes meie partnerlus. Mais osalesid praost Leevi

Reinaru, Tuuli Varik ja Tiina Võsu Schmalkaldenis peetud partnerkirikute kohtumisel. Aasta üks tähtsündmusi oli ka Fambachi koguduse noorte reis Lääne-Nigula kogudusse. Neile kohtumistele mõeldes saame tõdeda, et partnerlus ja sõprusühendus Schmalkaldeni ning Lääne praostkonna vahel on elavad. Oleme selle eest tänulikud. Jumala sõna ei ületa mitte ainult piire, vaid ühendab meid ka õdede-vendadena üle kõigi piiride.

Rõõmustan juba meie järgmiste kohtumiste üle ja saadan teile südamlilikuid tervitused.

Olge hoitud!

Ralf Gebauer
Schmalkaldeni kirikuringkonna dekaan

Advendi- ja jõuluaja teenistused Lääne- ja Kesk-Eesti maakondades

Haapsalu

R, 1. dets kl 9 hommikupalvus (Jaani kirik). **Kl 15** Kaunimad jõululaulud (soome keeles, toomkirik). **Kl 18** pidulik jumalateenistus, Soome 100. Laulab Pärnu M. Lüdigi nim meeskoor, juhatab Evelin Mei (toomkirik). **L, 2. dets kl 17** kontsert-mõtisklus. Jaan Tammsalu ja Robert Jürjendal (kitarr; toomkirik; vaba sissepääs). **Kl 18** advendiküünla süütamine Lossiplatsil. Laulavad laulustuudio DO-RE-MI lapsed, juhatab Anne Pääsuke. **P, 3. dets kl 11** I advendi jumalateenistus armulauaga. Laulab külaliskoor (toomkirik). **Kl 12** advendimuusika pooltund. Paul Ruudi kergemuusikakoor (toomkirik). **Kl 16** advendikontsert. Laste-, poiste- ja segakoorid ning Haapsalu kammerorkester. Solist Birgit. Dirigent Lehari Kaustel (toomkirik; sissepääs annetusega). **L, 9. dets kl 16** advendikontsert. Segakoor Noorus. Dirigendid Maarja Helstein ja Taavi Hark. Kaastegevad Assia Cunego (harf), Anna-Liisa Eller (kannel; toomkirik, sissepääs annetusega). **P, 10. dets kl 11** II advendi jumalateenistus armulauaga (toomkirik). **Kl 16** advendikontsert. Naiskoor Vanaemad. Juhatab Silvia Mellik (toomkirik, sissepääs annetusega). **L, 16. dets kl 16** Haapsalu muusikakooli jõulukontsert (Jaani kirik, sissepääs annetusega). **Kl 19** advendikontsert. Hopneri kammerkoor. Dirigent Karin Rööp, klaveril Helen Aun (toomkirik, vaba annetus). **P, 17. dets kl 11** III advendi jumalateenistus armulauaga. Laulab segakoor Sonore. Juhatab Kaja Avila (toomkirik). **Kl 17** advendikontsert „Jõuluootus“. Tütarlastekoor Canzone ja Haapsalu kammerkoor. Dirigent Ulrika Grauberg (toomkirik, vaba sissepääs). **K, 20. dets kl 19** jõulukontsert. Esinevad Arvo Leibur (viiul), Heiki Mätlik (kitarr) ja Terje Terasmaa (löökpillid; toomkirik, piletiga). **N, 21. dets kl 12.30** Läänemaa ühisgümnaasiumi jõulukontsert (toomkirik), **kl 17** Haapsalu linna algkooli jõulukontsert (toomkirik). **R, 22. dets kl 9** hommikupalvus (Jaani kirik). **Kl 18** jõulukontsert. Kelladeansambel Arsis ja Ivo Posti (kontratenor), kaastegev Arsisse noorteesambel (toomkirik, piletiga).

P, 24. dets kl 11 IV advendi jumalateenistus armulauaga (toomkirik).

Kl 17 jõuluõhtu jumalateenistus. Laulab segakoor (toomkirik).

Kl 22 jõuluõõ missa. Solist Endrik Üksvärav (toomkirik).

E, 25. dets kl 12 I jõulupüha jumalateenistus. Laulab toomkoor (toomkirik).

K, 27. dets kl 16.15 jõulupalvus De la Gardie hooldekodus, **kl 18** johannesepäeva kontsertaktus. Kiili vanamuusikaansambel ja solistid. Vaba sissepääs (toomkirik).

P, 31. dets kl 11 jumalateenistus armulauaga (toomkirik). **Kl 17** vana-aasta jumalateenistus. Laulab segakoor (toomkirik), **kl 23.15** sylvester vigilia (toomkirik).

E, 1. jaan kl 12 uusaasta jumalateenistus (toomkirik).

L, 6. jaan kl 16 kolmekuningapäeva kontsertjumalateenistus „Veel kord jõululaulud“ (toomkirik). Laulavad koguduse koorid.

Kolmekuningapäevast vaikselaupäeva, 31. märtsini on jumalateenistused Jaani kirikus.

Hanila

P, 17. dets kl 15.30 advendiaja III pühapäeva missa (Virtsu seltsimaja).

P, 24. dets kl 13 jõuluõhtu jumalateenistus (kirik).

P, 7. jaan kl 15.30 Kristuse ristimise püha missa (Virtsu seltsimaja).

Karuse

P, 3. dets kl 14 I advendi teenistus armulauaga.

P, 17. dets kl 14 III advendi teenistus armulauaga.

N, 21. dets kl 18.28 talvise pööripäeva palvus.

P, 24. dets kl 17 jõuluõhtu jumalateenistus.

E, 25. dets kl 12 I jõulupüha teenistus.

P, 31. dets kl 16 vana-aasta palvus ja kontsert.

Kirbla

P, 3. dets kl 15 püha Nikolause mälestuspäeva missa.

P, 24. dets kl 16 püha jõuluõhtu jumalateenistus.

Kullamaa

P, 3. dets kl 11 advendiaja I pühapäeva missa (kirik); **kl 17** advendiküünla süütamine (kirik).

P, 10. dets kl 11 advendiaja II pühapäeva missa (kirik).

P, 17. dets kl 11 advendiaja III pühapäeva missa (kirik).

P, 24. dets kl 16.30 jõulumuusika kontsert (kirik); **kl 17** jõuluõhtu jumalateenistus (kirik).

E, 25. dets kl 11 Kristuse sündimise püha missa (kirik); **kl 14** Kristuse sündimise püha missa (Risti hooldekodu).

P, 7. jaan kl 11 Kristuse ristimise püha missa (kogudusemaja).

Lihula

P, 3. dets kl 11 I advendi jumalateenistus armulauaga (kirik).

P, 10. dets kl 11 II advendi jumalateenistus armulauaga (kirik).

P, 17. dets kl 11 III advendi jumalateenistus armulauaga (kirik).

P, 24. dets kl 18 jõuluõhtu jumalateenistus (kirik).

E, 25. dets kl 11 I jõulupüha jumalateenistus armulauaga (kirik).

P, 31. dets kl 11 vana-aasta jumalateenistus armulauaga (kirik).

Lääne-Nigula

P, 3. dets kl 12 pühapäevakool; **kl 12** I advendi ja leeripüha jumalateenistus armulauaga. Advendiküünla süütamine.

N, 7. dets kl 9.30 hommikupalvus.

R, 8. dets kl 19 noorteõhtu Checkpoint.

P, 10. dets kl 12 pühapäevakool; **kl 12** II advendi jumalateenistus.

N, 14. dets kl 9.30 hommikupalvus.

P, 17. dets kl 12 III advendi jumalateenistus armulauaga, muusika Reinaru Vennad, koguduse jõululõuna.

N, 21. dets 9.30 hommikupalvus; **kl 14** erivajadustega rühma jõululõuna.

P, 24. dets kl 17 jõuluõhtu jumalateenistus, muusika Doxa ja külalised

E, 25. dets kl 12 I jõulupüha jumalateenistus armulauaga.

P, 31. dets kl 12 vana-aastaõhtu jumalateenistus armulauaga.

E, 1. jaan 2018 kl 12 jumalateenistus armulauaga, soovid ja tervitused uueks aastaks.

Martna

P, 26. nov kl 15 koguduse koori igavikupühapäeva kontsert (Risti hooldekodu).

P, 3. dets kl 13 I advendi jumalateenistus (kirik); **kl 18** advendiküünla süütamine Rõude külamajas.

E, 4. dets kl 15 advendiküünla süütamine Martna lasteaias.

K, 13. dets kl 17 piparkoogiõõ Martna kogudusemajas.

P, 17. dets kl 13 III advendi jumalateenistus ja koguduse jõululõuna (kogudusemaja).

P, 24. dets kl 13 jõululaupäeva jumalateenistus (kirik).

P, 31. dets kl 13 vana-aastaõhtu jumalateenistus (kogudusemaja).

Mihkli

P, 10. dets kl 14 II advendi jumalateenistus armulauaga (pastoraadi saal).

P, 24. dets kl 14 jõuluõhtu jumalateenistus (Pikavere palvemaja).

Kl 16 jõuluõhtu jumalateenistus (kirik).

E, 25. dets kl 14 I jõulupüha jumalateenistus armulauaga (pastoraadi saal), järgneb koguduse jõulupuu.

P, 31. dets kl 14 vana-aasta jumalateenistus armulauaga (pastoraadi saal).

Märjamaa

Kõik sündmused kogudusemajas, kui ei ole märgitud teisiti.

P, 3. dets kl 11 I advendi missa, pühapäevakool. **Kl 17** advendiküünla süütamine kirikus ja rongkäik alevi keskväljakule.

E, 4. dets kl 7.30 missa. **Kl 18** palvetund.

T, 5. dets kl 7.30 missa.

K, 6. dets kl 18 missa.

N, 7. dets kl 7.30 missa.

R, 8. dets kl 7.30 missa.

P, 10. dets kl 11 II advendi missa. **E, 11. dets kl 7.30** missa. **Kl 18** palvetund.

T, 12. dets kl 7.30 missa.

K, 13. dets kl 15 palvus (Kuuda hooldekodu). **Kl 18** missa.

N, 14. dets kl 7.30 missa.

R, 15. dets kl 7.30 missa.

P, 17. dets III advendi missa,

Ääne praostkonnas

pühapäevakool, laulab Tallinna Sadama segakoor.

E, 18. dets kl 7.30 missa. **Kl 18** palvetund.

T, 19. dets kl 7.30 missa.

K, 20. dets kl 18 missa.

N, 21. dets kl 7.30 missa.

R, 22. dets kl 7.30 missa.

P, 24. dets kl 11 IV advendi missa.

Kl 18 püha jõuluõhtu jumalateenistus (Maarja kirik).

E, 25. dets kl 11 Kristuse sündimise püha missa.

T, 26. dets kl 11 esimärter Stefanose päeva missa.

K, 27. dets kl 11 apostli ja evangelisti Johannese päeva missa.

N, 28. dets kl 11 süüdalastepäeva missa.

R, 29. dets kl 7.30 missa.

L, 30. dets kl 12 koguduseliikmete 60+ sünnipäev.

P, 31. dets kl 11 jõuluaja I pühapäeva missa, koguduse jõulupuu.

Kl 18 vana-aastaõhtu missa (Maarja kirik).

E, 1. jaan kl 11 Jeesuse nimepäeva missa.

T, 2. jaan kl 7.30 missa.

K, 3. jaan kl 18 missa.

N, 4. jaan kl 7.30 missa.

R, 5. jaan kl 7.30 missa.

L, 6. jaan kl 11 Kristuse ilmumise püha missa.

Noarootsi

P, 26. nov kl 14 surnute mälestuspüha jumalateenistus armulauaga kirikus.

P, 3. dets kl 11–15 laat ja avendikohvik pastoraadis, **kl 15** avendiküünla süütamine pastoraadi ees.

P, 10. dets kl 14 II advendi jumalateenistus kirikus, jutlustab Margus Pootsmaa.

P, 24. dets kl 14 püha jõuluõhtu jumalateenistus Rooslepa kabelis, **kl 15** Noarootsi kirikus.

P, 31. dets kl 14 vana-aasta jumalateenistus armulauaga kirikus.

P, 7. jaan kl 14 kolmekuningapäeva jumalateenistus Pürksis. Rooslepa kabelis jumalateenistused iga kuu 4. pühapäeval **kl 13**.

Nõva

P, 3. dets kl 11 I advendi jumalateenistus, avendiküünla süütamine.

P, 10. dets kl 11 II advendi jumalateenistus.

P, 17. dets kl 11 III advendi jumalateenistus.

P, 24. dets kl 16 jõulujumalateenistus kirikus.

P, 31. dets kl 16 vana-aastaõhtu jumalateenistus.

L, 6. jaan kl 11 kolmekuningapäeva jumalateenistus.

Piirsalu

P, 10. dets kl 13.30 advendiaja II pühapäeva missa (kirik).

P, 24. dets kl 15 jõuluõhtu jumalateenistus (kirik).

Ridala

P, 3. dets kl 15 I advendi kontsertpalvus (kirik).

P, 10. dets kl 13 II advendi jumalateenistus ja koguduse jõululõuna (pastoraat).

R, 22. dets kl 9 Ridala kooli jõulupalvus (kirik).

P, 24. dets kl 15 jõululõunapäeva jumalateenistus (kirik).

E, 25. dets kl 14 I jõulupüha missa soome keeles (kirik).

P, 31. dets kl 15 vana-aastaõhtu jumalateenistus (pastoraat).

L, 6. jaan kl 14 kolmekuningapäeva palvus (kirik), jõulukuuse ärasaatmine.

Varbla

P, 3. dets kl 14.30 avendiküünla süütamine valla-keskuses.

P, 17. dets kl 13.30 advendiaja III pühapäeva missa (kirik).

P, 24. dets kl 15 jõuluõhtu jumalateenistus (kirik).

P, 7. jaan kl 13.30 Kristuse ristimise püha missa (kogudusemaja).

Vormsi

P, 3. dets kl 11 I advendi jumalateenistus.

P, 17. dets kl 11 III advendi jumalateenistus.

P, 24. dets kl 18 jõuluõhtu jumalateenistus.

E, 25. dets kl 11 I jõulupüha jumalateenistus.

Kasvava koguduse võti on misjonitöö!

Koolitame, kuulutame rõõmusõnumit ja läheta me!

Oleme partneriks kogudustele.

Võtke julgesti ühendust tel 646 4760, e-post mk@eelk.ee

www.misjonikeskus.ee

Misjonitööd saab toetada annetustega SA EELK Misjonikeskuse arvelduskontole EE48220001120254269 (Swedbank).

MTÜ Läänemaa Abikassa

Abikassa abistab majanduslikesse raskustesse sattunud inimesi.

Abi taotlemiseks pöörduda

Kontakttel 517 8226,

e-post merike.nuudi@gmail.com

Annetada saab ak 221046665398

EELK Laste- ja Noorsootöö Ühendus – koolitused, laagrid ja üritused

LNÜ on Sulle abiks koguduses laste- ja noortetöö tegemisel!

Võta julgelt ühendust

www.lny.ee, lny@eelk.ee

2018. aasta LNÜs

27.–29. aprill. Noorteuhtide seminar

5.–8. juuli. Noortefestival JäPe

3.–4. august. Lastetöötajate suvepäevad

6.–28. oktoober. Noorteuhtide seminar

Telli ajaleht Eesti Kirik 2018. aastaks

- helista toimetusse 733 7795 • telli kodulehelt www.eestikirik.ee
- telli Eesti Posti kaudu • vormista soodne tellimus oma koguduse kaudu

Ajaleht Eesti Kirik on igal kolmapäeval sinu postkastis.

Eesti Kiriku kalender 2018

Piibli ja palvega läbi kirikuaasta!

- kirikuaasta pühad ja pühapäevad
- Jumala sõna igaks päevaks
- palveid pühadel ja pühapäevadel
- lisas vabaduse teetähised, kirikukongressi avaldus, palvenädal jm
- saab kasutada kalendermärkmikuna

Küsi kalendrit oma kirikust ja koguduse kantseleist!

www.eelk.ee/kirikukalender

Plussmeedia – väärt sõnum noortelt noortele!

Pluss on kristlik noortajakiri, milles peitub väärt sõnum. See räägib kõige tähtsamatest asjadest ehk elust, inimsuhetest ja kristlikust elust koos Jeesusega.

Telli Pluss siit: plussmeedia.ee/tellimus

Kaarli pst 9, Tallinn
6311671, eps@eps.ee
piibliselts.ee

facebook.com/piibliselts
piibel.net
piiblipood.ee

Eesti Piibliseltsi ülesandeks on piibli tõlkimine, trükkimine, levitamine ja tutvustamine. Piibliselts kutsub üles lugema piiblit, mis on kristliku usu alus ka tänapäeval, samuti toetama piiblitööd nii meil kui ka teiste rahvaste seas. **Eri keeltes piiblid on** saadaval piibliseltsis, Tartu Pauluse raamatupoos, kaupluses Logos ja suuremates raamatupoodides. Küsige piiblit ka oma kogudusest!

Läänemaa kirikuteated igal teisipäeval ajalehes Lääne Elu.

Röövlite jõuluseiklus

Emä käis mureliku näoga ümber maja, uuris pika pilguga mäeküljel kasvavaid põõsaid, luges üle lambad karjamaal. „Kuhu need „röövlid“ küll seekord on kadunud, ega nad ometi jälle pahandust tee?“ Emä oli oma poiste pärast tõsisel mures. Ei möödu päevagi, mil mõni naabritest ei tuleks emale poiste peale kaebama. Poisid olid nii koerust täis, et neist tuli üksnes muret ja südamevalu.

Emä vaatas uuesti lammaste poole. Kaks lammast liikus teisiti kui muu kari. Nojah! Poisid olid endale lambanahad peale tõmmanud ja mängisid lambaid. Äkki kargasid poisid püsti ja hakkasid suure kisa ning karjumisega lambaid laiali ajama.

„No küll on ikka tegelased! Ega neist muud kasva kui röövlid! Ei mingit lugupidamist teiste vastu, ei mingit reeglitest kinnipidamist,“ ohkas emä südamest. „Oh, oleks isa ometi kodus, küll ta siis riidleks nende poistega!“

Agä isa oli läinud rahvaloenduse pärast koos teiste külameestega Petlemma.

Poisid tulid õhtul koju, porised ja kriimud, üksteise võidu valjult kiideldes, kui palju inimesi olid nad oma käitumisega ehmatanud. Emä oli ahastuses, küllap on homme jälle vaja naabritelt poiste pärast vabandust paluda.

Poisid pesid end suures palis, ikka pritsides ja tembutades. Emä kattis õhtusöögilaua ja siis jõudis ka isa lõpuks koju. „Kuidas sul läks? Kas oli ka teeröövleid? Kas kohtusid tuttavatega?“

Pärast õhtusööki pühkis isa käed ja suu söögist puhtaks, silus habet. Poisid olid päevasest rahmeldamisest lõpuks väsinud, surusid ennast isa ligi ja kuulasid ahnelt tema pajatust. Isa

alustas: „Käik Petlemma läks korda, läksime siit üheskoos, 12 meest. Tee polnud ju pikk, saime kahe päevaga käidud. Inimesi oli teel väga palju. Oli neid, kes rändasid rahvaloenduse pärast, oli ka neid, kes iga päev seda teed käivad: preestrid, kaupmehed, rooma sõdurid. Kohtusin sugulastega, aga me kohtusime ka teeröövlitega.

„Oo!“ hüüatasid poisid elevusega. Nüüd said nad kuulda põnevat lugu.

Isä jätkas: „Kohtusime kolme kummalise teeröövliga. Nad tulid Petlemma poolt meile vastu. Kui me neid märkasime, haarasid kõik kivide ja puunottide järele, et end kaitsta. Teadagi on teeröövlid ju väga ohtlikud, nad röövivad ja vastuhakkajaid peksavad halastamatult. Need kolm aga tulid rahu. Nähes meie hirmunud nägusid, kummardasid nad hoopis alandlikult meie ees ja lähemale jõudes soovisid meile rahu. Kõige vanem röövel rääkis meile ühe kummalise loo.

Palju rahvast oli teedel liikumas ja see on röövimiseks parim aeg. Inimesed olid väsinud ja võõrast paigast segaduses, selliseid on lihtne röövida. Sedasi nad olidki paljusid röövinud, isegi rooma sõdurite tagant olid nad üht-teist näpanud.

Nad märkasid üht meest ja lapseootel naist Petlemma vahel öömaja otsimas. Röövlid olid jäänud neid varitsemä ühe lauda ukse juurde. Korraga märkasid nad

linna ääres karjamaal suurt valguskuma ja kuulsid, kuidas keegi laulis

„Au olgu Jumalale kõrges ja maa peal rahu, inimestest hea meel!“

Röövlid nägid, kuidas karjased linna tulid ja

sinna lauta läksid, mille juures nad varitsesid. Karjased läksid lauta sisse ja röövlid hiilisid neile järele. Naisel oli sündinud poeg, ta oli ilusti mähitud ja magas heinte peal looma söögisõimes. Üks karjastest küsis, kuidas on lapse nimi. „Jeesus,“ vastas mees. Laps magas rahulikult ja naeratas unes. Läbi akna paistis kirkalt ühe tähe sära, nii et kogu laut oli valgust täis.

Äkki astusid lauta sisse idamaa mehed, kummardusid vastsündinud lapse ja tema vanemate ees. Üks meestest ulatas emale kulla ja ütles: „Tõin kingituse vastsündinud kuningate kuningale.“ Teine mees põlvitas sõime ette ja asetas põrandale ettevaatlikult õlianuma, öeldes: „Siin on viirukiõli, maailma suurimale preestrile.“ Kolmas võttis oma reisikotist välja siidi ja sameti sisse mähitud väikese toosi. Kui ta selle oli riidest välja võtnud, täitus laut kummipuu väigu lõhnaga. „Siin on mürr Messiale, kes annab inimestele igavese elu,“ lausus ta.

Teeröövlid olid nähtust sõnatud, lausa lummatud. Nad pugesisid vaikselt heinte vahele ja lasid laudast lahkuda väga rikastel kummalistel võõramaalastel, vaestel karjastel ning hommikuvaikusel ka õnnelikul perel.

Kui nad lõpuks liikuma hakkasid, laulis kukk ja linn löi taas inimestest kihama. Oma kokku röövitud varanduse jätsid nad sinna lauta maha, sest ühtäkki tundus see neile nii vale, mida nad seni olid teinud.

Petlemmas sagis inimeste vahel rühm sõdureid, käes teravad mõõgad ja säravad kilbid. Nad otsisid seda väikest poissi, kes oli just sündinud. Teeröövlid aiasid halba ja püüdsid eksitada sõdureid, juhata-des neid hoopis teises suunas kui see, kuhu pere suundus. Sõdurid otsisid tühja. Nad ei leidnud peret. Laps pääses puutumatu ohust,“ lõpetas isa loo.

Poisid isa kõrval kuulasid ahnelt seda lugu. Nad oleksid ise tahtnud seda kõike näha.

Hommikul õue joostes oli neil nüüd üks hoopis uus mäng: nad tegid inimestele kingitusi: aitasid emal üles tõsta maha kukkunud pesu ja seda kuivama riputada, karjastel aitasid nad lambaid kokku ajada, naabritel panid aiavärava kinni, et lambad aedikust välja ei saaks, naistel aitasid nad kaevust vett tuua, meestel aitasid kive majaseina laduda. Nad harjutasid kingituste tegemist juhuks, kui peaksid ise Jeesusega kohtuma.

Küllike Valk

